

سازمان حفاظت محیط زیست

راهبردها و برنامه عمل ملی حفاظت از تالاب‌های

جمهوری اسلامی ایران

فروردین ۱۳۹۶

فهرست

- ۱- مقدمه ۳
- ۱-۱- تعاریف و اصطلاحات ۴
- ۱-۲- روند تخریب تالابها ۵
- ۱-۳- هدف و ضرورت تهیه این سند ۱۰
- ۲- نگاهی اجمالی به تالابهای ایران ۱۳
- ۳- جایگاه حقوقی و مقررات ملی و بین‌المللی مرتبط با تالابها ۱۸
- ۴- چشم‌انداز و اهداف حفاظت از تالابها ۲۹
- ۴-۱- اهداف بلند مدت ۳۰
- ۵- راهبردها و برنامه عمل ۳۱
- ۶- ستاد ملی و استانی مدیریت و حفاظت تالابهای کشور ۴۳
- ۷- مشارکت دست‌اندرکاران ۴۴
- ۸- سازوکار مالی اجرای برنامه ۴۳

۱ - مقدمه

تالاب‌ها از مهم‌ترین زیست‌بوم‌های کره زمین هستند و مراکزی ارزشمند برای تنوع‌زیستی و معیشت انسان‌ها به شمار می‌روند. ایران با توجه به اقلیم‌های متنوع آب و هوایی و توپوگرافی خاص خود، میزبان تالاب‌های متنوعی از جمله صخره‌های مرجانی، جنگل‌های حرا، دریاچه‌های شور و باتلاق‌های پست است که بیشتر آن‌ها در معرض خطرات جدی قرار دارند. بطور کلی در ایران صدها تالاب وجود دارد که ۹۴ مورد آنها به عنوان تالاب‌های با اهمیت بین‌المللی شناخته شده‌اند. و از این تعداد تا انتهای سال ۱۳۹۵، ۳۵ تالاب در قالب ۲۴ عنوان در فهرست تالاب‌های کنوانسیون رامسر قرار گرفته‌اند. کنوانسیون که در سال ۱۳۴۹ (۱۹۷۱) در رامسر به امضاء رسید.

تأثیر و تأثر متقابل اجزای فیزیکی، بیولوژیکی و شیمیایی یک تالاب مثل آب، خاک، گیاهان و جانوران، کارکردهای حیاتی متعددی برای تالاب ایجاد می‌کند. که از جمله این کارکردها می‌توان به: ذخیره‌سازی آب، حفاظت در مقابل طوفان، تعدیل سیل و کاهش قدرت تخریب آن، تثبیت خطوط ساحلی و مهار فرسایش، تغذیه آب‌های زیرزمینی (از تالاب به سفره‌های زیرزمینی)، تخلیه آب‌های زیرزمینی (از سفره‌های زیرزمینی به تالاب)، پالایش آب، رسوبات و دیگر آلودگی‌ها و تعدیل آب و هوای محلی اشاره نمود.

از میان ارزش‌های اقتصادی متعدد تالاب‌ها، می‌توان به حفظ ذخایر ژنی گیاهی و جانوری، تأمین آب (کیفی و کمی)، آبی‌پروری (بیش از دوسوم از برداشت محصول ماهی جهان به سلامت مناطق تالابی بستگی دارد)، تولید محصولات کشاورزی (از طریق تأمین آب و عناصر غذایی)، تولید چوب، تأمین انرژی، تولید مواد لجنی و گیاهی، حمل و نقل و کاربردهای تفریحی و گردشگری (توریستی) اشاره کرد.

اقتصاددانان و دانشمندان به طور روز افزون در زمینه ارزیابی و مطالعه ارزش‌ها و خدمات اکوسیستمی محیط‌های طبیعی از جمله تالاب‌ها مشغول به کار هستند. این وظیفه دشوار با تقریب‌ها و تردیدهای فراوانی همراه است. برخی از مطالعات اخیر نشان می‌دهد که اکوسیستم‌ها سالیانه حداقل ۳۳ تریلیون دلار ارزش خدماتی بوجود می‌آورند که ۴/۹ تریلیون دلار آن از طریق تالاب‌ها تأمین می‌شود.

بخش وسیعی از آبی که جمع‌آوری و مصرف می‌کنیم، از تالاب‌ها تأمین می‌شود. با این وجود، منابع آبی بصورت یکنواخت توزیع نشده‌اند، بطوریکه امروزه بیش از ۷۰۰ میلیون نفر بدون دسترسی به آب آشامیدنی سالم زندگی می‌کنند. علاوه بر این، ۲/۵ میلیارد نفر فاقد سیستم تخلیه فاضلاب می‌باشند که این شرایط باعث تأثیر بیشتر

بر تالابها می‌شود و این در حالیست که تالابها غالباً با مناطق بایر و بی‌حاصل برابر فرض می‌شوند که این امر نشان‌دهنده آگاهی پایین از خدمات حیاتی است که تالابها ارائه می‌کنند.

کم‌توجهی به وضعیت تالابها در روند توسعه، این زیست‌بوم‌های ارزشمند را در بسیاری از نقاط دنیا با چالش‌های جدی مواجه ساخته است و اثرات این روند تخریبی بر زندگی انسان‌ها و تنوع‌زیستی، بسیاری از کشورها را بر آن داشته است تا با تدابیر بازدارنده و یا کاربرد شیوه‌های جدید مدیریتی در دستیابی به توسعه پایدار، نسبت به حفاظت و احیاء تالابها اقدام کنند.

در همین راستا سند پیش رو با عنوان راهبردها و برنامه عمل ملی حفاظت از تالابها چارچوبی را فراهم می‌نماید تا استفاده از رویکرد زیست‌بومی را در تمامی تالاب‌های کشور عملیاتی شود، بنحوی که تالابها در آینده بصورت پایدار مدیریت شوند، تنوع‌زیستی حفاظت گردد، و مردم بتوانند از نظام‌های اکولوژیک سالم و مولد منتفع شوند.

۱-۱- تعاریف و اصطلاحات

سازمان: سازمان حفاظت محیط زیست

دست‌اندرکاران و ذی‌مدخلان: کلیه دستگاه‌ها و نهادهای دولتی و غیر دولتی مرتبط با حوضه آبریز تالابها برحسب مورد شامل سازمان حفاظت محیط زیست، وزارتخانه‌های نیرو، جهاد کشاورزی، راه و شهرسازی، صنعت، معدن و تجارت، کشور، نیروهای مسلح، امور خارجه، اطلاعات، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، سازمان صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران، سازمان‌های مردم‌نهاد، تشکلهای صنفی، شوراهای محلی و نمایندگان بخش خصوصی مرتبط.

تالاب: بر اساس ماده ۱ قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون رامسر مصوب ۱۳۷۲/۳/۱۳ مجلس شورای اسلامی، عبارت است از «مناطق پوشیده از مرداب، باتلاق، لجن‌زار یا آبگیرهای طبیعی و مصنوعی اعم از دائمی یا موقت که در آن آب‌های شور یا شیرین به صورت راکد یا جاری یافت می‌شوند، از جمله شامل آبگیرهای دریایی که عمق آنها در پائین‌ترین حد جزر از ۶ متر تجاوز نکند».

تالاب‌های بحرانی و خسارت‌دیده: تالاب‌هایی هستند که به دلایل مختلف انسانی و طبیعی، بخشی از ارزش‌ها و کارکردهای خود را از دست داده‌اند.

حد بستر تالاب: آخرین نقطه پیشروی آب تالابها است که توسط وزارت نیرو تعیین می‌گردد.

حریم کیفی تالاب: پهنه‌ای با حداقل عرض ۱۵۰ متر بلافاصله بعد از حد بستر می‌باشد.

حریم بوم‌شناختی (اکولوژیکی) تالاب: پهنه جغرافیایی بلافصل حد بستر تالاب است که شامل زیستگاه‌های حاشیه‌ای و مرتبط با آن بوده که تنوع‌زیستی (گیاهی و جانوری) آن وابسته به تالاب است و با پیشنهاد سازمان و تصویب هیات وزیران تعیین می‌گردد.

مدیریت زیست‌بومی: فرآیندی جامع‌نگر، هدایت‌کننده و نظارتی است که با توجه به ظرفیت‌های زیست‌بوم و از طریق مشارکت تمامی دست‌اندرکاران و ذی‌مدخلان، بمنظور پایداری زیست‌بومی، تضمین ملاحظات زیست‌محیطی در طرح‌های توسعه‌ای و مدیریتی زیست‌بوم‌های حساس و مدیریت یکپارچه اراضی، آب و منابع زنده اعمال می‌گردد.

مدیریت بهم‌پیوسته تالاب: عبارت است از مجموعه‌ای از اهداف، اقدامات، سازوکارهای اجرایی و پایش و ارزیابی که بر اساس مدیریت زیست‌بومی با مشارکت کلیه دست‌اندرکاران و ذی‌مدخلان جهت حفاظت، احیا و بهره‌برداری پایدار از حوضه آبریز تالاب تهیه و مبنای اقدام قرار می‌گیرد.

نیاز آبی زیست محیطی تالاب‌ها و رودخانه‌ها: کمیت و کیفیتی از آب که جهت حفظ ویژگی‌های بوم‌شناختی و تأمین پایداری کارکردها و خدمات یک زیست‌بوم تالابی مشخص مورد نیاز می‌باشد.

حقابه زیست‌محیطی تالاب: بخشی از ظرفیت آبی حوضه آبریز تالاب که بمنظور تأمین نیاز آبی زیست‌محیطی آن و با یک برنامه توزیع زمانی جهت تداوم پایداری و کارکردهای تالاب با پیشنهاد سازمان توسط وزارت نیرو متناسب با شرایط اقلیمی تخصیص می‌یابد.

۲-۱- خدمات و کارکردهای تالاب‌ها

تالاب‌ها در تأمین سلامتی، رفاه و آسایش جوامع بومی که در مناطق نزدیک و مجاور تالاب‌ها زیست می‌نمایند حائز اهمیت می‌باشند. آنها از زمره مولدترین محیط‌های جهان هستند و طیف گسترده‌ای از فواید را تأمین می‌کنند. این فواید اغلب به عنوان کالاها و خدمات زیست‌بومی یا "نظام‌های حامی حیات" مطرح می‌شوند. در ادامه بخش‌هایی از کارکردهای تالابی (کالاها و خدمات) ارائه می‌شود.

۱- خدمات حمایتی (Supporting Services)

- حمایت از کشاورزی، از طریق نگهداری سطح ایستابی آبخوان‌ها و حفظ مواد غذایی در دشت‌های سیلابی
- حفظ رسوب

- حمل و نقل

۲- خدمات فراهم‌سازی (Provisioning Services)

- تامین آب (کمی و کیفی)
- تامین ماهی (درصد قابل توجهی از محصول ماهی دنیا به سلامت تالاب‌ها مربوط می‌شود)
- نیزارها، گل، الوار و مصالح ساختمانی
- منابع انرژی همچون تورب و مواد گیاهی
- منابع حیات وحش
- حفظ مواد غذایی
- طیف وسیعی از دیگر محصولات تالابی، شامل داروهای گیاهی

۳- خدمات تنظیمی (Regulating Services)

- حفاظت از طوفان و تخفیف سیلاب
- تثبیت خط ساحلی و کنترل فرسایش
- تغذیه آب زیرزمینی (حرکت آب از تالاب به سفره‌های زیرزمینی)
- تخلیه آب زیرزمینی (حرکت آب از سفره‌های زیرزمینی به سطح تالاب)
- تصفیه آب
- حفظ و پالایش آلاینده‌ها
- تعدیل شرایط اقلیم محلی، بویژه بارش باران، درجه حرارت و رطوبت

۴- خدمات فرهنگی (Cultural Service)

- فرصت‌های گردشگری و تفرج
- ارزشهای تاریخی و هویت فرهنگی

۳-۱ مشکلات و روند تخریب تالاب‌ها

تالاب‌ها به دلیل واقع شدن در پست‌ترین نقاط حوضه‌های آبریز، معمولاً تحت تاثیر اغلب تغییرات و تحولات بالادست و توسعه ناپایدار در سطح حوضه‌های آبریز قرار می‌گیرند، بنابراین با انواع مشکلات دست به گریبان هستند که بارزترین آنها عبارتند از:

الف. کاهش آب ورودی به تالاب‌ها از منابع آب سطحی و زیرزمینی حوضه آبریز و دشت‌های اطراف تالاب‌ها (عدم تامین حقایق زیست‌محیطی تالاب‌ها) بویژه در اثر اجرای پروژه‌های سدسازی و انتقال آب بین حوضه‌ای؛
ب. اجرای طرح‌های توسعه‌ای و زیر بنایی بزرگ مثل راهسازی، پتروشیمی، پالایشگاه، فرودگاه، خطوط انتقال نیرو و غیره در محدوده‌های اثر گذار تالاب‌ها؛

ج. ورود انواع آلاینده‌های بیولوژیکی، شیمیایی و فیزیکی گسیل شده از مزارع کشاورزی، شهرها و آبادی‌ها و صنایع و رسوبات ناشی از فرسایش خاک بالادست تالاب‌ها؛

د. شکار و صید غیر مجاز و بی‌رویه و برداشت علوفه و سایر محصولات تالابی، بیش از حد توان تجدید پذیری تالاب؛

ه. تغییر کاربری اراضی تالابی برای امور کشاورزی و غیره؛

و. راهیابی گونه‌های غیر بومی و مهاجم به تالاب‌ها؛

ز. تغییر اقلیم و خشکسالی حاکم بر کشور که کاهش بارش‌ها، تغییر الگوی بارش از برف به باران و افزایش دما را سبب شده است؛

ح. برداشت‌های بی‌رویه از منابع آب بالادست برای امور مختلف بویژه کشاورزی؛

ط. برداشت از منابع آب زیرزمینی دشت‌های حاشیه تالاب‌ها.

علیرغم تعداد قابل توجه تالاب در ایران و اهمیت اکولوژیکی، اجتماعی و اقتصادی آنها، لازم است تحقیقات در زمینه‌های مختلف برای دستیابی به دانش صحیح و دقیقی درباره اثرات عوامل انسانی و طبیعی بر آنها صورت گیرد. در ذیل برخی از اثرات تخریبی مهم وارده بر تالاب‌ها مطرح شده‌اند.

- افزایش شوری آب به حدی که حیات گونه بومی آرتمیا در دریاچه ارومیه به عنوان گونه منحصر بفرد در خطر قرار گرفته است. بعلاوه این شرایط منجر به برهم خوردن زادآوری جمعیت فلاینگوها در این تالاب شده است
- کاهش ذخیره تنوع‌زیستی تالاب‌ها (پرندگان، ماهی، گیاهان و ... در بسیاری از تالاب‌ها)
- تأثیرات قابل توجه بر تالاب‌ها، کارکرد آنها به عنوان پناهگاه پرندگان مهاجر را دچار اختلال نموده و پرندگان ناچار به یافتن زیستگاه دیگری هستند (تالاب‌های سراسر کشور)

- قطعه قطعه شدن زیستگاه که عمدتاً ناشی از احداث راه و تصرف اراضی برای کشاورزی در این مناطق می‌باشد. این امر باعث برهم خوردن یکپارچگی زیستگاه‌های تالاب و از بین رفتن تنوع زیستی شده است (برای نمونه، دریاچه ارومیه و تالاب انزلی).
- تغذیه‌گرایی (یوتریفیکاسیون) تالاب‌ها، بویژه آنهایی که در نزدیکی شهرها و مراکز صنعتی و کشاورزی قرار دارند و آلودگی‌ها از طریق رودخانه وارد آنها می‌شود (انزلی، نوروزلو، قوریگل، قره قشلاق، شادگان و بسیاری دیگر).
- کاهش جریان آب ورودی از طریق برداشت و خشکسالی که باعث آشفتگی در زیست بوم‌های تالابی شده است (بسیاری از تالاب‌ها).
- افزایش آسیب‌پذیری تالاب‌ها بواسطه تغییر در کاربری اراضی سازگار اطراف تالاب‌ها که به عنوان زون ضربه گیر (بافر زون) عمل می‌کردند (دورگه سنگی، آق‌گل، بورلان، زاغمرز، فریدونکنار، و بسیاری دیگر).
- ایجاد اختلال و آشفتگی در هیدرودینامیک تالاب (ارومیه، انزلی، زریوار).
- وارد شدن صدمه به گونه‌های بومی و طبیعی گیاهی و جانوری از طریق معرفی گونه‌های غیربومی و مهاجم (گیاه آژولا در تالاب‌های انزلی، امیرکلايه، ولشت، ماهیان غیربومی در زریوار، معرفی ماهی‌آمر به هامون، سنبل آبی در انزلی و عینک).
- ماهیگیری بیش از حد که به کاهش زیاد اندازه و ذخیره ماهی‌ها منجر شده است.
- مرگ سالانه تعداد زیادی ماهی و پرندگان آبی در اثر علل ناشناخته (امیرکلايه، و بسیاری دیگر).
- برهم خوردن منظر تالاب (زاغمرز).
- خشک شدن تالاب (گاوخونی، پریشان).
- کم شدن وسعت تالاب (هشیلان، اوان و بسیاری دیگر).
- در اثر خشک شدن تالاب‌ها، زیستگاه‌های مجاور و حیات وحش دچار صدمات زیادی شده‌اند (قوریگل، طشک و بختگان و بسیاری دیگر).
- کاهش فتوسنتز گیاهان آبی در نتیجه افزایش رسوب‌گذاری و کدورت آب.
- بریدن درختان مانگرو.
- صدمه به سواحل مرجانی و زیستگاه لاک پشت‌ها (تالاب‌های ساحلی)

در واقع، هر تالاب حداقل دچار چند مورد از موارد بالا شده است. این امر بدین معنی است که اثرات تجمعی عوامل تخریبی موثر بر تالابها، تنوع‌زیستی آنها را تحت تاثیر قرار می‌دهند. از جمله اثرات خشک شدن تالابها، ایجاد گرد و غبارهای محلی و منطقه‌ای می‌باشد که می‌تواند به پیامدهای اقتصادی-اجتماعی و محیطی وخیمی بیانجامد. لذا لازم است از یک سو، تحقیق درباره وضعیت تالابها و شدت صدمات وارده به شرایط اکولوژیکی آنها انجام شود و از سوی دیگر، اقدامات برای احیا و بازسازی و ماندگار کردن کارکردهای تالاب انجام شود. نتیجه چنین فعالیت‌هایی متعادل کردن اثرات توسعه خواهد بود به نحوی که توسعه با حفاظت تالابها سازگاری یابد.

البته این وضعیت منحصر به ایران نمی‌باشد و مشکلات مشابهی در بسیاری از کشورهای دیگر وجود دارد. بدین خاطر بسیاری از آنها اقدام به تهیه راهبردها و برنامه عمل ملی و هم چنین برنامه مدیریت برای تالابها کرده‌اند.

در سطح جهانی، ارزیابی اکوسیستم هزاره (MEA)^۱ نشان داد که در سال ۲۰۰۵ اکوسیستم‌های تالاب‌های درون سرزمینی و ساحلی نسبت به بقیه اکوسیستم‌ها با سرعت بیشتری در حال نابودی‌اند و از آن زمان تاکنون روند تخریب منابع تالابی بهبود نیافته است. رشد جمعیت و تغییر در فعالیت‌های اقتصادی از جمله عوامل غیر مستقیم تخریب منابع تالابی هستند و از عوامل مستقیم این تخریب می‌توان به توسعه زیرساخت‌ها، تغییر کاربری اراضی، مصرف آب، تغذیه‌گرایی و آلودگی، برداشت و بهره‌برداری بیش از حد از منابع تالابی، تغییر اقلیم و ورود گونه‌های مهاجم اشاره کرد.

نتایج مطالعه اخیر در مورد روند تخریب طولانی مدت مناطق تالابی جهان که بر اساس بررسی گزارش‌های ۱۸۹ منطقه تالابی که دچار تغییر شده‌اند بدست آمده است، نشان می‌دهد که تخریب بلند مدت گزارش شده در تالاب‌های طبیعی بطور میانگین بین ۵۴٪ تا ۵۷٪ می‌باشد. در قرن بیستم و اوایل قرن بیست و یکم روند تخریب تالابها سرعت بیشتری داشته است (۳/۷ برابر)، که از سال ۱۹۰۰ این تخریب به ۶۴٪ تا ۷۱٪ رسیده است. به طور متوسط، سالانه حدود ۱/۵٪ مساحت تالابها در معرض نابودی قرار گرفته‌اند.

در گزارشی تحت عنوان "تغییرات در ارزش جهانی خدمات اکوسیستم"^۲ آمده است هزینه‌های از دست دادن تالاب‌های جهانی با آب شیرین از سال ۱۹۹۷ تا ۲۰۱۱ به میزان ۲/۷ تریلیون دلار در سال، هزینه تخریب تالاب‌های جزر و مدی و جنگل‌های مانگرو ۷/۲ تریلیون دلار در سال و هزینه از بین رفتن صخره‌های مرجانی ۱۱/۹ تریلیون دلار در سال تخمین زده شده است.

^۱ Millennium Ecosystem Assessment

^۲ Changes in the Global value of Ecosystem Services

در حال حاضر تالاب‌های کشور از برخی مشکلات و تنش‌های محیطی رنج می‌برند که در برخی از موارد حتی کارکردهای اصلی آنها که حمایت از تنوع زیستی می‌باشد نیز خدشه‌دار می‌شود و این امر خسارت بزرگ مادی و معنوی به کشور وارد می‌سازد و طبق آمار تا پایان سال ۱۳۹۵ حدود ۶۰٪ از تالاب‌های ایران در وضعیت بحرانی قرار گرفته‌اند. همچنین بر اساس گزارش بانک جهانی، کشور ایران سالانه نزدیک به ۹٪ درآمد ناخالص ملی خود یعنی معادل ۸۰ هزار میلیارد ریال را در اثر خسارات زیست محیطی از دست می‌دهد که در این میان بیشترین خسارات با ۲۵۵۰۰ میلیارد ریال در بخش آب و پس از آن با ۲۲۶۰۰ میلیارد ریال در بخش سرزمین و جنگل (شامل اراضی کشاورزی، جنگل‌ها و مراتع، تالاب‌ها و فرسایش)، بوده است. به نظر می‌رسد با جلوگیری از خسارات زیست محیطی موجود، اصلاح شیوه‌های مدیریت و کارهای فرهنگی آموزشی و فراهم ساختن زمینه مناسب مشارکت مردم، بتوان بخشی از هزینه‌های تحمیل شده را حذف کرد.

۳-۱- هدف و ضرورت تهیه این سند

کم‌توجهی به وضعیت تالاب‌ها در روند توسعه، این زیست‌بوم‌های ارزشمند را در بسیاری از نقاط دنیا با چالش‌های جدی مواجه ساخته است و اثرات این روند تخریبی بر زندگی انسان‌ها و تنوع‌زیستی، بسیاری از کشورها را بر آن داشته است تا با تدابیر بازدارنده و یا کاربرد شیوه‌های جدید مدیریتی در دستیابی به توسعه پایدار، نسبت به حفاظت و احیا تالاب‌ها اقدام کنند.

به علت اثرات منفی فعالیت‌های گوناگون، بسیاری از تالاب‌ها که منابع بسیار مهمی برای طبیعت، اقتصاد، سلامتی، غذا، امنیت آب و گردشگری هستند رو به تخریب می‌باشند. فعالیت‌های حفاظتی که تاکنون انجام شده‌اند به دلیل پراکندگی و ناکارآمدی نتوانسته‌اند مانع تخریب تالاب‌ها شده یا موجب کاهش تخریب‌ها شوند. به منظور پاسخگویی به این شرایط وخیم، سازمان حفاظت محیط زیست و برنامه عمران ملل متحد با حمایت تسهیلات محیط زیست جهانی، پروژه‌ای را تعریف کردند تا نشان دهد چگونه یک رویکرد جدید مدیریتی می‌تواند به حفاظت از تالاب‌ها، حفاظت از تنوع‌زیستی و نظام‌های سالم اکولوژیکی بیانجامد که کلیه ذینفعان بویژه مردم در مدیریت، حفاظت و بهره‌برداری خردمندانه از آن مشارکت می‌نمایند. "پروژه حفاظت از تالاب‌های ایران" از سال ۱۳۸۳ شروع و با هدف کاهش یا حذف دائمی تهدیدات و به طور کلی پایداری و بقاء اکوسیستم-های تالابی ایران فعالیت خود را در تالاب‌های منتخب و با اهمیت ارومیه، پریشان، و شادگان اجرایی کرده است و تلاش می‌کند تا تجربیات بدست آمده را در قالب معرفی رویکرد زیست‌بومی و استقرار یک سیستم مدیریتی جدید و فراهم نمودن ساز و کارهایی قانونی برای اجرایی شدن آن به سایر تالاب‌های کشور گسترش دهد. از

مهمترین ویژگی‌های رویکردی این پروژه، ماهیت فرابخشی و مشارکتی بودن آن است تا نشان دهد چگونه می‌توان ضمن دستیابی به اهداف اکولوژیکی، اقتصادی و اجتماعی، به احیاء و حفاظت تالابها پرداخت. رویکرد زیست بومی در زیست‌بوم‌های مختلف و مناطق متفاوت جهان مورد استفاده قرار گرفته است. این رویکرد

رویکرد زیست بومی

رویکرد زیست‌بومی، راهبردی برای مدیریت یکپارچه اراضی، آب و منابع زیستی است که حفاظت و بهره‌برداری پایدار را بنحو متعادل مد نظر قرار می‌دهد. بنابراین، کاربرد رویکرد زیست‌بومی برای دستیابی به تعادل در اهداف سه‌گانه کنوانسیون تنوع‌زیستی، یعنی حفاظت، بهره‌برداری پایدار و شراکت منصفانه و عادلانه در منافع حاصل از استفاده از منابع ژنتیکی کمک‌رسان خواهد بود.

، مردم و نوع بهره‌برداری آنها از منابع طبیعی را دقیقاً در مرکز تصمیم‌سازی قرار می‌دهد. به همین دلیل، رویکرد زیست‌بومی می‌تواند برای یافتن توازن متناسبی بین حفاظت و بهره‌برداری از تنوع‌زیستی در مناطقی که هم کاربران متعدد منابع و هم ارزش‌های مهم طبیعی وجود دارند، مورد استفاده قرار گیرد.

در جدول (۱)، خصوصیات رویکرد زیست‌بومی و رویکرد سنتی حفاظت مورد مقایسه قرار گرفته‌اند. این جدول از یک‌سو، محدودیت‌های رویکرد سنتی را بخوبی نشان می‌دهد، و از سوی دیگر، دلایل موثر بودن رویکرد زیست‌بومی در غلبه بر چالش‌های مربوط به حفاظت و بهره‌برداری پایدار را مشخص می‌نماید.

جدول (۱) مقایسه خصوصیات رویکرد زیست بومی و رویکرد سنتی حفاظت	
رویکرد سنتی	رویکرد زیست‌بومی
- مدیریت موضوعی اداری می‌باشد	- مدیریت انتخاب اجتماعی است

- مدیریت غیر متمرکز است	- مدیریت مرکزی و متمرکز است
- زیست‌بوم‌های همجوار را در نظر می‌گیرد	- تنها مناطق حفاظت شده مطرح می‌شوند
- تلفیقی از چارچوب‌های محیط زیستی، اقتصادی و اجتماعی است	- صرفاً در چارچوب محیط زیستی است
- کارکردهای زیست بوم حفاظت می‌شود	- تاکید بر حفاظت از گونه‌ها حیات وحش است
- در داخل زیست‌بوم مدیریت می‌شود	- مدیریت در داخل مناطق اجراء می‌شود
- مدیریت در مقیاس زیست‌بوم قرار دارد	- در مقیاس زیستگاه و منطقه اجراء می‌شود
- مدیریت برای بلند مدت انجام می‌شود	- نگاه مدیریتی کوتاه مدت است
- تغییر اجتناب ناپذیر است (پیشگیرانه)	- مقاومت نسبت به تغییر (انفعالی)
- هم زمانی حفاظت و بهره‌برداری پایدار	- تاکید بر حفاظت و حراست
- استفاده از انواع دانش‌ها (جدید و بومی)	- مخالفت با بهره‌برداری
- مشارکت تمامی ذینفعان	- ناآگاه از دانش سنتی
	- مخالفت با هر گونه مشارکت

به منظور بهره‌گیری از دستاوردهای اجرای این رویکرد در تالاب‌های انتخابی، سازمان حفاظت محیط زیست ، نیاز به تدوین راهبردها و برنامه عمل ملی حفاظت از تالاب‌ها را در دستور کار خود قرار داد. این راهبرد و برنامه عمل می‌بایست استفاده از رویکرد زیست‌بومی را در تمامی تالاب‌های کشور الزامی نماید بنحوی که آنها در آینده بصورت پایدار مدیریت شوند، تنوع‌زیستی حفاظت شود و مردم بتوانند از نظام‌های اکولوژیک سالم و مولد منتفع شوند. راهبرد و برنامه عمل مذکور ایجاد می‌کند تا ویژگی‌ها و اهمیت تالاب‌ها و ارزش‌های چندگانه آنها برای جامعه معرفی گردد. برنامه عمل می‌بایست رویکرد همکاری و تعاون را تسهیل کند و جهت‌گیری روشن و مجموعه اولویت‌ها را برای کلیه دستگاه‌های دولتی که فعالیت آنها بر تالاب‌ها اثر گذار می‌باشد، مشخص نماید. این برنامه به ایجاد رویکرد یکپارچه مدیریت منابع آب و مدیریت اراضی کمک خواهد کرد. لازم است تالاب‌ها در بهبود وضعیت اجتماعی و اقتصادی کشور اثر داشته باشند. این راهبرد و برنامه عمل چارچوبی است که موارد زیر را تامین می‌کند:

- چشم‌انداز روشن و بلند مدت برای تالاب‌های ایران

- تعیین اهداف کلی و شناسایی اقدامات اولویت‌داری که برای نائل شدن به اهداف لازم است در سطح ملی اتخاذ یا هدایت شوند.

راهبرد و برنامه عمل ملی حفاظت از تالاب‌های کشور نتیجه چند سال کار جمعی تعداد زیادی از مدیران، کارشناسان ملی و استانی و نمایندگان بخش‌های ذیربط شامل دستگاه‌های دولتی مختلف، سازمان‌های مردم نهاد و جوامع محلی می‌باشد که در تدوین این سند و در قالب مشارکت در نشست‌ها و یا اظهار نظر در خصوص پیش‌نویس‌های ارسال شده طی سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۸۹ نقش داشته‌اند. این سند پس از مصوبه هیات دولت در خصوص تالاب‌ها، طی سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ توسط دینفعان کلیدی مورد بازنگری و بهنگام‌سازی قرار گرفته است. در نشست‌های مذکور، نحوه استفاده از رویکرد زیست‌بومی و تجربیات در سه تالاب منتخب در مرحله اول و ۱۰ تالاب جدید دیگر در مراحل بعد مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفت. شرکت کنندگان در این فرایند، چشم‌انداز، اهداف کلی، راهبردها و برنامه عمل را تدوین نمودند. در فرایند تدوین، مشورت‌های گسترده‌ای با بخش‌های مختلف دولتی و تمامی گروه‌های دست‌اندرکار غیر دولتی صورت گرفته است.

در قالب این تلاش‌ها سازمان حفاظت محیط زیست نیز با شروع اقداماتی نظیر تعریف و اجرای "طرح ملی حفاظت از تالاب‌های در معرض خطر کشور" و اختصاص اعتبارات ویژه جهت مدیریت و احیای تالاب‌ها، حرکت ملی برای حفاظت از تالاب‌ها را شروع کرد و با توجه به تصویب و ابلاغ "آیین نامه نحوه حفاظت، احیا و مدیریت تالاب‌های کشور" مورخ ۱۳۹۴/۴/۲ هیات دولت، سازمان مکلف شده است با مشارکت وزارتخانه‌های نیرو و جهاد کشاورزی و سایر دینفعان ظرف مدت شش ماه پس از ابلاغ این آیین نامه، "راهبردها و برنامه عمل ملی حفاظت و احیاء تالاب‌های کشور" را به روز رسانی نموده و جهت تصویب نهایی به هیئت وزیران ارایه نماید.

۲- نگاهی اجمالی به تالاب‌های ایران

فلات ایران که بیش از ۸۰ درصد خاک سرزمینی کشور ایران را در بر گرفته، به همراه دشت‌های وسیع سواحل خلیج فارس و دریای عمان و دریاچه خزر تنوعی از چشم‌اندازهای کوهستانی، کوهپایه‌ای، دشتی، کویری، ساحلی و غیره را بوجود آورده است. همین ویژگی باعث شده که کشور ایران علیرغم قرار گرفتن در کمربند خشک و نیمه خشک جهان دارای میکرو اقلیم‌های متنوعی باشد و از اقلیم‌های خیلی سرد تا خیلی گرم و از خیلی مرطوب تا خیلی خشک در آن یافت می‌شود.

تنوع اقلیم، پستی و بلندی‌های فراوان، وجود دو دریای وسیع در شمال و جنوب کشور و گسترش وسیع تشکیلات زمین‌شناسی دوران سوم زمین‌شناسی که اغلب شور هستند، باعث شده که انواع مختلفی از تالاب‌ها از جنگل‌های مانگرو و صخره‌های مرجانی گرفته تا دریاچه‌های کوهستانی و دشت‌های شور کویری در آن شکل بگیرند.

از طرف دیگر ایران در مسیر دو کریدور اصلی مهاجرت پرندگان کره زمین قرار گرفته و به همین دلیل اهمیت تالاب‌های ایران در پشتیبانی نظام طبیعی مهاجرت پرندگان بسیار زیاد است.

از ۴۲ نوع تالاب مشخص شده توسط کنوانسیون رامسر در سطح جهان به جز یک نوع تالاب یعنی تالاب‌های توندرا، بقیه در کشور ایران یافت می‌شوند که بیانگر تنوع بسیار زیاد تالاب‌های ایران است. همچنین تعداد تالاب‌های ایران به واسطه وسعت کشور بسیار زیاد و محدوده تغییرات ابعاد آنها بسیار وسیع است بطوریکه وسعت آنها بین کمتر از چند هکتار تا بیش از ۵۰۰۰۰۰ هکتار در نوسان است.

در این میان ۹۴ تالاب شناسایی شده که در جدول زیر آمده است و از بین آنها تا پایان سال ۱۳۹۵، ۳۵ تالاب در قالب ۲۴ عنوان، با مساحت کل حدود ۱/۵ میلیون هکتار، به کنوانسیون رامسر معرفی شده و مشمول مقررات این کنوانسیون گردیده‌اند. تا اواخر سال ۲۰۱۶ میلادی بیش از ۲۲۴۰ تالاب از سراسر جهان بعنوان رامسر سایت به ثبت رسیده‌اند. در میان ۱۶۹ کشور عضو کنوانسیون رامسر، بر اساس تعداد تالاب‌های ثبت شده، ایران رتبه بیست و سوم را دارد.

بر اساس طبقه‌بندی کنوانسیون رامسر، تالاب‌ها در سه دسته اصلی زیر جای می‌گیرند: تالاب‌های ساحلی دریایی، تالاب‌های درون سرزمینی و تالاب‌های مصنوعی.

در جدول شماره (۳) لیست تالاب‌های با اهمیت ایران آورده شده است.

ردیف	نام تالاب	مساحت ha	عنوان بین‌المللی	عنوان منطقه تحت مدیریت	استان	اهمیت ملی (*) اهمیت منطقه‌ای (**) اهمیت جهانی (***)	دسته بندی موقعیتی	وضعیت تالاب در سال ۱۳۹۵
۱	دریاچه ارومیه	۵۴۴۰۱۵	رامسر، ذخیره گاه زیستکره	پارک ملی	آذربایجان غربی	***	کوهستانی	بحرانی
۲	تالاب قوپی	۸۴۶	رامسر	شکار ممنوع	آذربایجان غربی	***	کوهستانی	در معرض خطر
۳	تالاب حسنلو	۳۰۰	رامسر	شکار ممنوع	آذربایجان غربی	***	کوهستانی	در معرض خطر
۴	تالاب شورگل	۱۳۳۹	رامسر	شکار ممنوع	آذربایجان غربی	***	کوهستانی	هشدار

بحرانی	کوهستانی	***	آذربایجان غربی	شکار ممنوع	رامسر	۳۴۰	تالاب یادگارلو	۵
در معرض خطر	کوهستانی	***	آذربایجان غربی	شکار ممنوع	رامسر	۶۴۰	تالاب دورگه سنگی	۶
در معرض خطر	کوهستانی	*	آذربایجان غربی	شکار ممنوع	رامسر	۱۰۳۰	تالاب گرده قیط و میمند	۷
در معرض خطر	کوهستانی	***	آذربایجان غربی	پناهگاه حیات وحش	رامسر	۸۷۹	تالاب کانی برازان	۸
طبیعی	کوهستانی	*	آذربایجان غربی	شکار ممنوع		۸۳۷	تالاب آق گل	۹
طبیعی	کوهستانی	**	آذربایجان غربی	شکار ممنوع		۲۰۰۰	تالاب بورالان	۱۰
طبیعی	کوهستانی	*	آذربایجان غربی	منطقه حفاظت شده		۸۳۲	تالاب نوروزلو	۱۱
طبیعی	کوهستانی	*	آذربایجان غربی	شکار ممنوع		۱۰۰	تالاب پیراحمد کندی	۱۲
طبیعی	کوهستانی	*	آذربایجان غربی	شکار ممنوع		۲۵۰	تالاب چنگیزگلی	۱۳
طبیعی	کوهستانی	**	آذربایجان غربی	شکار ممنوع		۴۳۰	تالاب کنیکور	۱۴
طبیعی	کوهستانی	*	آذربایجان غربی	شکار ممنوع		۲۰۰	تالاب سولدوز	۱۵
در معرض خطر	کوهستانی	***	آذربایجان شرقی	منطقه حفاظت شده	رامسر	۲۱۹	تالاب قورینگل	۱۶
هشدار	کوهستانی	*	آذربایجان شرقی	شکار ممنوع		۴۰۰۰۰	تالاب قره قشلاق	۱۷
بحرانی	ساحلی	***	گیلان	پناهگاه حیات وحش	رامسر	۱۹۰۰۰	مجموعه تالاب انزلی شامل سیاه کشیم	۱۸
هشدار	ساحلی	***	گیلان	پناهگاه حیات وحش	رامسر	۱۰۸۹	تالاب امیرکلایه	۱۹
هشدار	ساحلی	*	گیلان	پناهگاه حیات وحش		۱۰۲۳	تالاب لوندویل	۲۰
در معرض خطر	ساحلی	***	گیلان	شکار ممنوع	رامسر	۱۱۷۷	کولاب بندرکیاشهر و دهانه سفید رود (بوجاق)	۲۱
بحرانی	ساحلی	***	مازندران	پناهگاه حیات وحش	رامسر، ذخیره گاه زیستکره	۹۶۰۷۶	شبه جزیره میانکاله و خلیج گرگان و لپوزاغمرز	۲۲

۲۳	آبندان فریدونکنار - سرخرود-ازباران	۵۴۲۷	رامسر	پناهگاه حیات وحش	مازندران	***	دشتهای ساحلی	بحرانی
۲۴	دریاچه ولشت	۲۴		شکار ممنوع	مازندران	*	کوهستانی	هشدار
۲۵	تالاب آلاگل	۳۶۱	رامسر	شکار ممنوع	گلستان	***	مناطق خشک	در معرض خطر
۲۶	تالاب آلماکل	۲۵۸۵	رامسر	شکار ممنوع	گلستان	***	مناطق خشک	هشدار
۲۷	تالاب آجی گل	۱۹۲	رامسر	شکار ممنوع	گلستان	***	مناطق خشک	هشدار
۲۸	تالاب گمیشان	۱۸۰۶۳	رامسر	شکار ممنوع	گلستان	***	ساحلی	بحرانی
۲۹	شور	۱۴۰۰		شکار ممنوع	گلستان	*	مناطق خشک	در معرض خطر
۳۰	آبگیرهای دشت مغان (میل مغان)	۸۴۶		شکار ممنوع	اردبیل	**	مناطق خشک	طبیعی
۳۱	دریاچه نئور	۴۲۰		منطقه حفاظت شده	اردبیل	*	کوهستانی	هشدار
۳۲	تالاب شورابیل	۲۰۰		شکار ممنوع	اردبیل	*	کوهستانی	هشدار
۳۳	پته خور	۱۱۷		شکار ممنوع	اردبیل	*	کوهستانی	در معرض خطر
۳۴	دریاچه زربوار	۳۲۹۱		پناهگاه حیات وحش	کردستان	*	کوهستانی	هشدار
۳۵	تالاب بزنگان (گل بی بی)	۵۰۰		منطقه حفاظت شده و اثر طبیعی ملی	خراسان رضوی	*	کوهستانی	هشدار
۳۶	تالاب کجی نمکزار	۲۱۷۰۸		پناهگاه حیات وحش	خراسان جنوبی	*	مناطق خشک	هشدار
۳۷	دریاچه اوان	۴		شکار ممنوع	قزوین	*	کوهستانی	هشدار
۳۸	دشت اله آباد (صالحیه)	۴۰۰۰		شکار ممنوع	قزوین	*	مناطق خشک	بحرانی
۳۹	تالاب جازموریان	۲۸۰۰۰۰		شکار ممنوع	کرمان	*	مناطق خشک	بحرانی
۴۰	تالاب هشیلان	۴۵۰		شکار ممنوع	کرمانشاه	*	کوهستانی	هشدار
۴۱	تالاب چم شور	۵۰۰		شکار ممنوع	همدان	*	کوهستانی	هشدار
۴۲	تالاب آق گل	۴۵۰		شکار ممنوع	همدان	*	کوهستانی	بحرانی
۴۳	تالاب پیر سلمان	۳		شکار ممنوع	همدان	*	کوهستانی	هشدار
۴۴	شیرین سو همدان	۵۰		شکار ممنوع	همدان	*	کوهستانی	در معرض خطر

بحرانی	مناطق خشک	*	مرکزی	شکار ممنوع	۱۱۷۰۶	تالاب میقان	۴۵
بحرانی	مناطق خشک	*	تهران	شکار ممنوع	۳۲۰	تالاب بند علیخان	۴۶
در معرض خطر	کوهستانی	*	تهران	شکار ممنوع	۶۰	دریاچه‌های تار و هویر	۴۷
بحرانی	مناطق خشک	*	تهران	شکار ممنوع	۱۰	عشق آباد	۴۸
در معرض خطر	مناطق خشک	*	ایلام	شکار ممنوع	۳	تالاب چکر	۴۹
در معرض خطر	مناطق خشک	*	ایلام	شکار ممنوع	۱	تالاب چشمه زمزم	۵۰
در معرض خطر	مناطق خشک	*	ایلام	شکار ممنوع	۴	تالاب سیاب درویش	۵۱
هشدار	کوهستانی	*	لرستان	منطقه حفاظت شده	۱۰۰	دریاچه گهر	۵۲
هشدار	کوهستانی	*	لرستان	شکار ممنوع	۱۲۰	تالابهای ۱۱ گانه پلدختر	۵۳
بحرانی	کوهستانی	*	لرستان	شکار ممنوع	۳۲۶	تالاب بیشه دالان	۵۴
بحرانی	کوهستانی	*	لرستان	شکار ممنوع	۱۰۰	تالاب تور در	۵۵
هشدار	مناطق خشک	**	خوزستان	پارک ملی، پناهگاه و منطقه حفاظت شده	۱۵۸۷۳	تالاب های دز	۵۶
هشدار	مناطق خشک	**	خوزستان	پارک ملی و پناهگاه حیات وحش	۱۳۰۲۷	تالاب های کرخه	۵۷
بحرانی	مناطق خشک	**	خوزستان		۲۵۰۰	تالاب های کارون	۵۸
بحرانی	مناطق خشک	**	خوزستان		۳۰۰۰۰	تالاب سوسنگرد	۵۹
بحرانی	ساحلی	**	خوزستان	پناهگاه حیات وحش	رامسر ۳۷۲۸۰۶	تالاب شادگان	۶۰
هشدار	ساحلی	**	خوزستان		رامسر ۱۲۳۴۴۰	خور موسی	۶۱
هشدار	مناطق خشک	**	خوزستان	منطقه حفاظت شده	۱۱۷۹۶۹	تالاب هورالعظیم	۶۲
بحرانی	کوهستانی	*	خوزستان	منطقه حفاظت شده	۲۴۷۶	تالاب بندون و میانگران ایذه	۶۳
در معرض خطر	کوهستانی	*	خوزستان	منطقه حفاظت شده	۵۴۱۳۹	دریاچه شیمبار و حوضه دریاچه سد کارون	۶۴
هشدار	کوهستانی	**	چهارمحال و بختیاری	شکار ممنوع	رامسر ۱۴۵۲	تالاب چغاخور	۶۵
در معرض خطر	کوهستانی	*	چهارمحال و بختیاری	شکار ممنوع	۱۱۳۷	تالاب گندمان	۶۶
طبیعی	کوهستانی	*	چهارمحال و بختیاری	شکار ممنوع	۱۴۴	سولقان	۶۷

			بختیاری					
طبیعی	کوهستانی	*	چهارمحال و بختیاری	شکار ممنوع		۲۲۳	علی آباد	۶۸
در معرض خطر	ساحلی	***	سیستان و بلوچستان	منطقه حفاظت شده	رامسر	۲۹۱۲۰	خلیج گواتر و خورباهو	۶۹
بحرانی	مناطق خشک	***	سیستان و بلوچستان	پناهگاه حیات وحش	رامسر	۲۹۲۶۳۶	هامون	۷۰
در معرض خطر	ساحلی	*	سیستان و بلوچستان	شکار ممنوع		۵۰۰۰	لیبار	۷۱
هشدار	ساحلی	**	بوشهر	منطقه حفاظت شده		۳۲۹۸۵	دهانه رود مند	۷۲
هشدار	ساحلی	**	بوشهر	منطقه حفاظت شده		۴۴۷۸۳	دهانه رود حله	۷۳
در معرض خطر	ساحلی	**	بوشهر	اثر طبیعی ملی		۹۱۹	سواحل جزیره خارکو	۷۴
هشدار	ساحلی	**	بوشهر	پارک ملی		۴۸۰۲۱	تالاب نای بند	۷۵
در معرض خطر	ساحلی		بوشهر	پارک ملی		۵۰۳۷۰۵	دیر نخیلو	۷۶
بحرانی	مناطق خشک	***	فارس	پارک ملی و پناهگاه حیات وحش	رامسر	۱۲۶۶۹۵	تالاب های بختگان (نی ریز، طشک و کمجان)	۷۷
هشدار	کوهستانی	*	فارس	شکار ممنوع		۴۶۰۰	تالاب کافتز	۷۸
در معرض خطر	کوهستانی	*	فارس	شکار ممنوع		۷۰	دریاچه های هفت برم	۷۹
بحرانی	کوهستانی	***	فارس	منطقه حفاظت شده	رامسر، ذخیره گاه زیستکره	۹۰۲۴	تالاب ارژن و پریشان	۸۰
بحرانی	کوهستانی	*	فارس	شکار ممنوع		۲۱۶۰۰	تالاب مهارلو	۸۱
بحرانی	کوهستانی	*	فارس	شکار ممنوع		۱۶۰	برم شور	۸۲
بحرانی	کوهستانی	*	فارس	شکار ممنوع		۸۱۲۸	هیرم	۸۳
بحرانی	مناطق خشک	*	قم	شکار ممنوع		۲۲۰۰۰۰	دریاچه نمک	۸۴
بحرانی	مناطق خشک	*	قم	شکار ممنوع		۳۷۰۷۵	حوض سلطان	۸۵
بحرانی	مناطق خشک	*	قم	شکار ممنوع		۳۰۰۰	مره	۸۶
طبیعی	ساحلی	**	هرمزگان	منطقه حفاظت شده		۳۴۵۹۶	دهانه رودهای گابریگ و خورجاسک	۸۷
در معرض خطر	ساحلی	***	هرمزگان	منطقه حفاظت شده	رامسر	۲۷۰۴۶	دهانه رودهای حرا و گز	۸۸

۸۹	دهانه رودهای شور و شیرین و حرای تیاب و میناب	۴۶۶۶۷	رامسر	منطقه حفاظت شده	هرمزگان	***	ساحلی	هشدار
۹۰	خورخوران (حرای خوران)	۸۸۸۷۴	رامسر، ذخیره گاه زیستکره	منطقه حفاظت شده	هرمزگان	***	ساحلی	هشدار
۹۱	جزیره شیدور	۱۰۰	رامسر	پناهگاه حیات وحش	هرمزگان	***	ساحلی	در معرض خطر
۹۲	خور آذینی	۳۰۰		شکار ممنوع	هرمزگان	*	ساحلی	در معرض خطر
۹۳	تالاب گاوخونی	۶۳۵۹۳	رامسر	منطقه حفاظت شده	اصفهان	***	مناطق خشک	بحرانی
۹۴	کال شور	۱۰۰۰		شکار ممنوع	سمنان	*	مناطق خشک	در معرض خطر

* منبع: دفتر زیستگاه‌ها و امور مناطق، معاونت محیط‌زیست طبیعی، سازمان حفاظت محیط‌زیست

۳- جایگاه حقوقی و مقررات ملی و بین‌المللی مرتبط با تالاب‌ها

جایگاه حقوقی و ساز و کارهای قانونی حفاظت و مدیریت خردمندان تالاب‌ها را می‌توان در دو بخش مجزا یعنی مقررات ملی و بین‌المللی بررسی نمود. در مقیاس ملی این جایگاه توسط قوانین جاری، قوانین برنامه‌ای، مصوبات، دستورالعمل‌ها و بالاخره سیاست‌های کلان کشور تبیین می‌گردد. اما در مقیاس بین‌المللی این کنوانسیون‌های جهانی و منطقه‌ای هستند که کشورهای عضو را مقید به رعایت چارچوب‌های معین جهت مدیریت تالاب‌ها می‌نمایند که در ادامه به برخی از این قوانین اشاره شده است:

جدول (۲) قوانین ملی و بین‌المللی، آئین‌نامه‌ها، سیاست‌ها جهت مدیریت تالاب‌ها	
ردیف	عنوان قوانین ملی و بین‌المللی، آئین‌نامه‌ها، سیاست‌ها
۱	قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست (مصوبه ۱۳۵۳/۳/۲۸ و اصلاحیه ۱۳۷۱/۸/۲۸)
۲	قانون اراضی مستحدث و ساحلی (مصوب ۱۳۵۴/۴/۲۹)
۳	قانون توزیع عادلانه آب (مصوب ۱۳۶۱/۱۲/۱۶ و اصلاحیه ۱۳۶۴/۸/۱۴)
۴	آئین‌نامه مربوط به بستر رودخانه‌ها، انهار، مسیل‌ها، مرداب‌ها، برکه‌های طبیعی و شبکه‌های آبرسانی، آبیاری و زهکشی (مصوب ۱۳۷۹/۸/۱۱) با استناد ماده (۵۱) قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱
۵	آئین‌نامه اجرایی تبصره (۲) ماده (۲) قانون اراضی مستحدث و ساحلی (۱۳۸۷/۱/۱۷)
۶	سیاست‌های کلی نظام در دوره چشم‌انداز
۷	سیاست‌های کلی محیط زیست، ابلاغیه مقام معظم رهبری مورخ ۲۶ آبان ۹۴

۸	قانون برنامه ششم توسعه ملی (۱۴۰۰-۱۳۹۶)
۹	آئین نامه نحوه حفاظت، احیاء و مدیریت تالاب‌های کشور
۱۰	قانون حفاظت، احیاء و مدیریت تالاب های کشور
۱۱	استراتژی‌های کنوانسیون رامسر برای سال ۲۰۱۶ تا ۲۰۲۴
۱۲	توافق‌نامه پاریس

۲-۱- قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست (مصوبه ۱۳۵۳/۳/۲۸ و اصلاحیه ۱۳۷۱/۸/۲۸)

در ماده ۱۶ این قانون مسئولیت مدیریت تالاب‌های کشور به عهده سازمان حفاظت محیط زیست گذاشته شده است :

کلیه عرصه و اعیان املاک متعلق به دولت واقع در محدوده مناطق مذکور در بند الف ماده ۳، همچنین کلیه تالاب‌های متعلق به دولت در اختیار سازمان قرار خواهد داشت و سازمان در بهره‌برداری از تالاب‌ها و املاک مذکور قائم مقام قانونی موسسات یا سازمان‌های مربوط می‌باشد ولی حق واگذاری عین آن‌ها را ندارد. تبصره ۱: در صورتیکه استفاده از منابع مذکور مستلزم قطع درخت باشد سازمان جنگلها و مراتع کشور طبق طرح سازمان رأساً عمل خواهد نمود.

تبصره ۲: نحوه واگذاری منافع املاک مذکور در این ماده در آیین‌نامه اجرائی این قانون تعیین خواهد شد.

۲-۲- قانون اراضی مستحدث و ساحلی (مصوب ۱۳۵۴/۴/۲۹)

ماده ۱ اصطلاحات مندرج در این قانون به شرح زیر تعریف و توصیف می‌شوند:

الف - اراضی مستحدث عبارت است از زمین‌هایی که در نتیجه پایین رفتن سطح آب یا هر نوع جریان آب در کرانه‌های دریا و دریاچه‌ها و جزایر یا در نتیجه پایین رفتن آب یا خشک شدن تالاب‌ها ظاهر و یا ایجاد می‌شود. ب - اراضی ساحلی، پهنه‌ای است با عرض مشخص از ارضی مجاور دریا و دریاچه‌ها یا خلیج که حداقل از یک سو به کنار دریا یا دریاچه یا خلیج متصل باشد.

ج - تالاب، اعم از اراضی مرداب، باتلاق یا آب‌بندان طبیعی که سطح آن در حداکثر ارتفاع آب از پنج هکتار کمتر نباشد.

د - حریم، قسمتی از اراضی ساحلی یا مستحدث است که یک طرف آن متصل به آب دریا یا دریاچه یا خلیج یا تالاب باشد.

۳-۲- قانون توزیع عادلانه آب (مصوب ۱۳۶۱/۱۲/۱۶ و اصلاحیه ۱۳۶۴/۸/۱۴)

ماده ۱ - بر اساس اصل ۴۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، آبهای دریاها و آبهای جاری در رودها و انهار طبیعی و دره‌ها و هر مسیر طبیعی دیگر اعم از سطحی و زیرزمینی و سیلاب‌ها و فاضلاب‌ها و زه‌آبها و دریاچه‌ها و مردابها و برکه‌های طبیعی و چشمه‌سارها و آبهای معدنی و منابع آبهای زیرزمینی از مشترکات بوده و در اختیار حکومت جمهوری اسلامی است و طبق مصالح عامه از آنها بهره‌برداری می‌شود. مسئولیت حفظ و اجازه و نظارت به بهره‌برداری از آنها به دولت محول می‌شود. همچنین بستر انهار طبیعی و کانال‌های عمومی و رودخانه اعم از اینکه دائم یا فصلی باشند و مسیل‌ها و بستر مرداب‌ها و برکه‌های طبیعی در اختیار حکومت جمهوری اسلامی ایران است و همچنین اراضی ساحلی و اراضی مستحده که در اثر پایین رفتن سطح آب دریاها و دریاچه‌ها و یا خشک شدن مرداب‌ها و باتلاق‌ها پدید آمده باشد در صورت عدم احیاء قبل از تصویب قانون نحوه احیاء اراضی در حکومت جمهوری اسلامی ایران.

همچنین در خصوص آلودگی آمده است که آلوده ساختن آب ممنوع است و مسئولیت پیشگیری و ممانعت و جلوگیری از آلودگی منابع آب به سازمان حفاظت محیط زیست محول شده است.

۴-۲- آئین‌نامه مربوط به بستر رودخانه‌ها، انهار، مسیل‌ها، مرداب‌ها، برکه‌های طبیعی و شبکه‌های آبرسانی، آبیاری و زهکشی (مصوب ۱۳۷۹/۸/۱۱) با استناد ماده (۵۱) قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱

ماده ۱- اصطلاحات مندرج در این آئین‌نامه از نظر اجرای مقررات آن در معانی ذیل به کار می‌رود:

الف- رودخانه: مجرای است طبیعی که آب به طور دائم یا فصلی در آن جریان داشته باشد.

ب- نهر طبیعی: مجرای است که آب به طور دائم یا فصلی در آن جریان داشته و دارای حوضه آبریز مشخصی نباشد.

پ- نهر سنتی: مجرای آبی است که به وسیله اشخاص به صورت غیر مدرن احداث شده باشد.

ت- مرداب: زمین باتلاقی، مسطح و پستی است که دارای یک یا تعدادی آبراهه باشد و معمولاً در مد بزرگ دریا زیر آب رود، همچنین اراضی پستی که در مناطق غیر ساحلی در فصول بارندگی و سیلاب غرقاب شده و معمولاً در تمام سال حالت باتلاقی داشته باشد.

ث- برکه: اراضی پستی است که در اثر جریان سطحی و زیرزمینی آب در آنها جمع شده و باقی می‌ماند.

ج- مسیل متروک: مجرای طبیعی است که تحت تأثیر عوامل طبیعی یا غیرطبیعی، امکان حدوث سیلاب در آن وجود نداشته باشد.

ح- بستر: آن قسمت از رودخانه، نهر یا مسیل است که در هر محل با توجه به آمار هیدرولوژیک و داغاب و حداکثر طغیان با دوره برگشت ۲۵ ساله به وسیله وزارت نیرو یا شرکت‌های آب منطقه‌ای تعیین می‌شود. تغییرات طبیعی بستر رودخانه‌ها، مسیل‌ها یا انهار طبیعی در بستر سابق تأثیری نداشته و بستر سابق کماکان در اختیار حکومت اسلامی است، لیکن حریم برای آن منظور نخواهد شد.

خ- حریم: آن قسمت از اراضی اطراف رودخانه، مسیل، نهر طبیعی یا سنتی، مرداب و برکه طبیعی است که بلافاصله پس از بستر قرار دارد و به عنوان حق ارتفاق برای کمال انتفاع و حفاظت آنها لازم است و طبق مقررات این آیین‌نامه توسط وزارت نیرو یا شرکت‌های آب منطقه‌ای تعیین می‌گردد. حریم انهار طبیعی یا رودخانه‌ها اعم از اینکه آب دائم یا فصلی داشته باشند، از یک تا بیست متر خواهد بود که حسب مورد با توجه به وضع رودخانه یا نهر طبیعی یا مسیل از هر طرف بستر به وسیله وزارت نیرو تعیین می‌گردد.

۲-۵- آیین‌نامه اجرایی تبصره (۲) ماده (۲) قانون اراضی مستحدث و ساحلی (۱۳۸۷/۱/۱۷)

ماده ۱- در این آیین‌نامه اصطلاحات زیر در معانی مشروح مربوط به کار می‌روند :

الف - تالاب: مطابق بند «۱» ماده (۱) کنوانسیون رامسر شامل باتلاق، لجن‌زارها و آبهای طبیعی و مصنوعی اعم از دائمی یا موقت که آبهای شور یا شیرین یا تلخ در آن به صورت راکد یا جاری یافت می‌شود و از جمله شامل آبگیرهای دریایی است که عمق آنها در پایین‌ترین حد جزر از شش متر تجاوز نکند.

ب - دریاچه: نوعی تالاب است اعم از شور یا شیرین که به آبهای آزاد راه ندارد.

ج - حریم: قسمتی از اراضی ساحلی یا مستحدث است که یک طرف آن متصل به آب دریاچه یا تالاب باشد.

د - حدود اراضی مستحدث: زمین‌هایی پایین‌تر از حد بستر که در نتیجه پایین رفتن سطح آب یا هر نوع جریان آب در کرانه‌های دریا و دریاچه‌ها به استثنای دریاچه ارومیه و یا در نتیجه پایین رفتن آب یا خشک شدن تالاب‌ها به استثنای مرداب و برکه طبیعی ظاهر و ایجاد شده یا خواهد شد.

هـ - حد بستر: آخرین نقطه پیشرفتگی آب تالابها و دریاچه‌های موضوع این آیین‌نامه که در یک دوره زمانی معین (براساس داده‌های ثبت شده موجود) ظرف سه سال از تاریخ ابلاغ این آیین‌نامه توسط وزارت نیرو تعیین می‌گردد.

ماده ۲- عرض حریم تالابها (به استثناء مرداب و برکه طبیعی) عرصه‌ای به عرض ۱۵۰ متر است که بلافاصله بعد از حد بستر تعیین می‌گردد.

۲-۶- سیاست‌های کلی نظام در دوره چشم‌انداز

سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی سیاست‌های کلی نظام را در این چشم‌انداز ترسیم و یک افق روشن در آینده ایران را تبیین می‌کند. در بخش محیط زیست و آمایش سرزمین نیز مفادی از این سند به مباحث توسعه پایدار و ضرورت حفاظت از محیط زیست در فرایند توسعه کشور می‌پردازد. مهمترین ماده این بخش ماده ۴۳ می‌باشد که پایدار سازی فرایند توسعه را بر حفاظت از محیط زیست و بهره‌برداری بهینه از منابع محیطی مرتبط می‌نماید.

ماده ۴۳- پایدار سازی فرایند توسعه با تکیه بر حفاظت از محیط زیست و بهره‌برداری بهینه از منابع

۲-۷- سیاست‌های کلی محیط زیست، ابلاغیه مقام معظم رهبری مورخ ۲۶ آبان ۹۴

سیاست‌های کلی محیط زیست کشور که مشتمل بر ۱۵ ماده می‌باشد از ابلاغیه‌های بسیار مهمی می‌باشد که اخیراً در سطح کلان و سیاست گذاری کشور از طرف مقام معظم رهبری به روسای قوا ابلاغ شده است. در این ابلاغیه موضوعاتی مثل مدیریت جامع، نظامند و هماهنگ منابع حیاتی از الزامات مدیریت محیط زیست شمرده شده و به موضوعاتی مثل پایش و حفاظت از این منابع تأکید شده است. برخی از مفاد مهم و مرتبط این ابلاغیه به صورت زیر می‌باشد:

۱. مدیریت جامع، هماهنگ و نظام‌مند منابع حیاتی (از قبیل هوا، آب، خاک و تنوع‌زیستی) مبتنی بر توان و پایداری زیست‌بوم بویژه با افزایش ظرفیت‌ها و توانمندی‌های حقوقی و ساختاری مناسب همراه با رویکرد مشارکت مردمی.

۲. ایجاد نظام یکپارچه ملی محیط زیست.

۳. اصلاح شرایط زیستی به منظور برخوردار ساختن جامعه از محیط زیست سالم و رعایت عدالت و حقوق بین نسلی.

۴. پیشگیری و ممانعت از انتشار انواع آلودگی‌های غیرمجاز و جرم‌انگاری تخریب محیط زیست و مجازات مؤثر و بازدارنده آلوده‌کنندگان و تخریب‌کنندگان محیط زیست و الزام آنان به جبران خسارت.
۵. پایش مستمر و کنترل منابع و عوامل آلاینده هوا، آب، خاک، آلودگی‌های صوتی، امواج و اشعه‌های مخرب و تغییرات نامساعد اقلیم و الزام به رعایت استانداردها و شاخص‌های زیست محیطی در قوانین و مقررات، برنامه‌های توسعه و آمایش سرزمین.
۶. تهیه اطلس زیست‌بوم کشور و حفاظت، احیاء، بهسازی و توسعه منابع طبیعی تجدیدپذیر (مانند دریا، دریاچه، رودخانه، مخزن سدها، تالاب، آبخوان زیرزمینی، جنگل، خاک، مرتع و تنوع‌زیستی بویژه حیات وحش) و اعمال محدودیت قانونمند در بهره‌برداری از این منابع متناسب با توان اکولوژیک (ظرفیت قابل تحمل و توان بازسازی) آنها بر اساس معیارها و شاخص‌های پایداری، مدیریت اکوسیستم‌های حساس و ارزشمند (از قبیل پارک‌های ملی و آثار طبیعی ملی) و حفاظت از منابع ژنتیک و ارتقاء آنها تا سطح استانداردهای بین‌المللی.
۷. مدیریت تغییرات اقلیم و مقابله با تهدیدات زیست محیطی نظیر بیابان‌زایی، گرد و غبار بویژه ریزگردها، خشکسالی و عوامل سرایت دهنده میکروبی و رادیواکتیو و توسعه آینده‌نگری و شناخت پدیده‌های نوظهور زیست محیطی و مدیریت آن.

۲-۸- قانون برنامه ششم توسعه ملی (۱۴۰۰-۱۳۹۶)

در برنامه ششم توسعه ملی که لایحه آن توسط دولت به مجلس ارسال شده مباحث آب و محیط‌زیست به عنوان موضوعات خاص و راهبردی ذکر شده و برنامه‌های ویژه‌ای نیز برای رسیدن به اهداف پیش‌بینی شده است. مفاد ۴۵ الی ۴۷ به مسائل آب اختصاص دارد که مسائل مهمی از قبیل افزایش بهره‌وری، مدیریت جامع منابع آب، تأمین نیازهای آبی و تعیین الگوهای کشت مناسب برای افزایش بهره‌وری و کاهش مصرف آب را در بر می‌گیرد. همچنین ماده ۴۸ در بخش محیط‌زیست، اجرای برنامه عمل حفاظت، احیاء و مدیریت تالاب‌های کشور با مشارکت سایر دستگاه‌های اجرایی و با تأکید بر تالاب‌های ثبت شده در کنوانسیون رامسر را برنامه اصلی تالاب‌ها برای پنج سال آینده معرفی می‌نماید.

۲-۹- آئین نامه نحوه حفاظت، احیاء و مدیریت تالاب‌های کشور

از آئین‌نامه‌های بسیار مهم که مستقیم تالاب‌ها را خطاب قرار داده و مقرراتی را برای آن در نظر می‌گیرد تصویب‌نامه شماره ۴۶/۴۱۰/ت/۵۱۱۹۲ هـ مورخ ۱۳۹۴/۰۴/۰۲ هیئت وزیران می‌باشد. در این تصویب‌نامه مفاد مهمی همچون اولویت تأمین حقابه تالاب‌ها بعد از آب شرب و به‌روز رسانی و تصویب راهبردها و برنامه عمل ملی حفاظت و احیاء تالاب‌ها به صورت مشخص بیان شده‌اند. در واقع این آیین‌نامه نحوه حفاظت، احیاء و مدیریت تالاب‌های کشور را در بندهایی به صورت مفاد قانونی بیان کرده است. مفاد مهم این تصویب‌نامه به صورت زیر می‌باشد.

ماده ۱- در این آیین نامه اصطلاحات زیر در معانی مشروح به کار می‌روند:

الف- سازمان: سازمان حفاظت محیط زیست

ب- تالاب: بر اساس ماده (۱) قانون کنوانسیون مربوط به تالاب‌های مهم بین‌المللی به ویژه تالاب‌های زیستگاه پرندگان آبی (کنوانسیون رامسر) - مصوب ۱۳۵۲-، شامل مرداب‌ها، باتلاق‌ها و لجن‌زارها یا آب‌های طبیعی یا مصنوعی اعم از دائمی یا موقت است که آب‌های شیرین، تلخ یا شور در آن به صورت راکد یا جاری یافت می‌شود، از آن جمله است آب‌های دریا که عمق آنها در پایین‌ترین نقطه جزر از شش متر تجاوز ننماید. ج- حد بستر تالاب: آخرین نقطه پیشروی آب تالاب‌ها

د- نیاز آبی محیط زیستی تالاب‌ها و رودخانه‌های بالادست آن: کمیت و کیفیتی از آب که جهت حفظ ویژگی‌های بوم‌شناختی و تأمین پایداری کارکردها و خدمات یک زیست‌بوم تالابی یا رودخانه‌ای مشخص، مورد نیاز می‌باشد.

ه- حقابه محیط زیستی تالاب‌ها و رودخانه‌های بالادست آن: بخشی از ظرفیت آبی حوضه آبریز تالاب که به منظور تأمین نیاز آبی محیط زیستی تالاب و رودخانه بالادست آن و با یک برنامه توزیع زمانی جهت تداوم پایداری و کارکردهای تالاب و رودخانه‌های بالادست آن با پیشنهاد سازمان توسط وزارت نیرو متناسب با شرایط اقلیمی تخصیص می‌یابد.

و- پایداری تالاب: شرایطی از کمیت و کیفیت تالاب که علاوه بر حفظ ویژگی‌های محیط زیستی و تنوع زیستی بتواند در بلند مدت ارایه خدمات و کارکردهای متنوع برای جوامع انسانی را پشتیبانی نماید. در این شرایط، تالاب از نظر کمیت آب از حداقل حقابه محیط زیستی برخوردار بوده و از نظر کیفیت آب و خاک در سطح استانداردهای ملی قرار می‌گیرد.

ز- راهبردها و برنامه عمل ملی حفاظت و احیاء تالابها: سند راهبردی بالادستی و برنامه عملی جامعی است که استفاده از رویکرد زیست‌بومی را در راستای پایداری تالاب‌های کشور نهادینه نموده و اهداف کلی برای حفاظت از تالابها و اقدامات اولویت‌دار و شیوه همکاری بین دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط و ذینفعان را مشخص می‌سازد.

ماده ۲- وزارت نیرو مکلف است حد بستر تالابها را ظرف دو سال تهیه و جهت تصویب به هیئت وزیران ارایه نماید.

ماده ۳- نحوه تخصیص حقبه محیط زیستی تالابها از رودخانه‌های بالادست آنها پس از تأمین آب شرب نسبت به سایر مصارف دارای اولویت است و توسط وزارت نیرو به شورای عالی آب ارایه می‌شود. تبصره- سازمان موظف است با همکاری وزارت نیرو نیاز آبی محیط زیستی تالاب‌های بحرانی و خسارت دیده و رودخانه‌های بالادست آن را ظرف یک سال و در خصوص سایر تالابها و رودخانه‌های بالادست آن ظرف دو سال پس از ابلاغ این تصویب نامه تعیین نماید.

ماده ۴- سازمان مکلف است با مشارکت وزارتخانه‌های نیرو و جهاد کشاورزی و سایر ذینفعان ظرف شش ماه پس از ابلاغ این تصویب نامه راهبردها و برنامه عمل ملی حفاظت و احیاء تالابها را به روز رسانی نموده و به هیئت وزیران ارایه نماید.

تبصره - راهبردها و برنامه عمل موضوع این ماده حداقل هر پنج سال یکبار مورد بازنگری قرار می‌گیرد.

ماده ۵- سازمان مکلف است در چارچوب راهبردها و برنامه عمل ملی حفاظت و احیاء تالابها، برنامه مدیریت زیست‌بومی تالابها را با اولویت تالاب‌های بحرانی و خسارت دیده، با مشارکت وزارتخانه‌های نیرو و جهاد کشاورزی و سایر ذینفعان ظرف دو سال از تاریخ ابلاغ راهبردها و برنامه عمل ملی حفاظت و احیاء تالابها تهیه و اجرا نماید.

تبصره ۱- مدیریت زیست‌بومی فرآیندی جامع‌نگر، هدایت کننده و نظارتی برای پایش و ارزیابی تمامی اقدامات و ساز و کارهای اجرایی می‌باشد که براساس فرآیندهای زیست‌بومی به منظور حفاظت، احیا و بهره‌برداری پایدار از حوضه آبریز تالاب تهیه و مبنای اقدام قرار می‌گیرد.

تبصره ۲- فهرست تالاب‌های بحرانی و خسارت دیده توسط سازمان حفاظت محیط زیست و با همکاری وزارتخانه‌های جهاد کشاورزی و نیرو ظرف شش ماه پس از ابلاغ این تصویب نامه تعیین و هر دو سال یکبار بازنگری می‌شود.

ماده ۶- وزارت جهاد کشاورزی مکلف است ظرف دو سال پس از ابلاغ این تصویب‌نامه برنامه کشاورزی پایدار و سازگار با محیط زیست را در حوضه‌های آبریز تالاب‌های بحرانی و خسارت دیده با لحاظ ارزش اقتصادی آب و بدون گسترش سطح اراضی کشاورزی تهیه و در قالب برنامه‌های توسعه در چارچوب اعتبارات مصوب به اجرا درآورد.

۱۰-۲ قانون حفاظت، احیاء و مدیریت تالاب های کشور

ماده ۱- هرگونه بهره برداری و اقدامی که منجر به تخریب و آلودگی غیرقابل جبران تالاب ها گردد، ممنوع است. مرجع تشخیص تخریب و آلودگی غیرقابل جبران، سازمان حفاظت محیط زیست می باشد که در این قانون سازمان نامیده می شود.

تبصره - آیین نامه جلوگیری از تخریب و آلودگی غیرقابل جبران تالاب ها حداکثر ظرف مدت شش ماه از تاریخ ابلاغ این قانون توسط سازمان تهیه می شود و به تصویب هیأت وزیران می رسد تا مبنای عمل سازمان مذکور و تمامی مراجع ذی ربط قرار گیرد. این آیین نامه باید متضمن حفظ و احیاء تالاب های کشور باشد.

ماده ۲- سازمان مکلف است نیاز آبی محیط زیستی تالاب ها را تعیین و وزارت نیرو مکلف است ضمن تدوین و اجرای برنامه مدون نسبت به تخصیص و تأمین آن اقدام نماید.

ماده ۳- واردکردن گونه های گیاهی و جانوری غیربومی مضر به تالاب ها ممنوع می باشد. فهرست گونه های مذکور توسط سازمان تعیین و هر دو سال یک بار بازنگری و منتشر می شود.

ماده ۴- اشخاص حقیقی و حقوقی متخلف از احکام این قانون و مقررات مصوب پس از اقامه دعوا توسط سازمان، علاوه بر توقف فعالیت و جبران خسارات وارده، حسب تشخیص مرجع قضائی به پرداخت جریمه به میزان سه تا پنج برابر خسارات وارده و در صورت تکرار، علاوه بر جبران خسارات به پرداخت جریمه به میزان شش تا هشت برابر خسارات وارده محکوم می شوند.

تبصره ۱- درآمدهای ناشی از اجرای وصول جریمه ها و خسارات موضوع این قانون طی ردیف درآمدی جداگانه که در قانون بودجه هر سال مشخص می شود، به حساب خزانه داری کل کشور واریز و معادل صددرصد (۱۰۰٪) آن با پیش بینی در قوانین بودجه سنواتی به منظور جبران خسارت وارده و حفاظت، احیاء و مدیریت تالاب ها در اختیار صندوق ملی محیط زیست قرار می گیرد.

تبصره ۲- سازمان در اجرای این قانون، از پرداخت هزینه دادرسی معاف می باشد.

ماده ۵ - دولت مکلف است اعتبارات مورد نیاز برای اجرای طرحهای لازم جهت تحقق اهداف این قانون را در بودجه های سنواتی سالیانه دستگاههای ذی ربط پیش بینی نماید.

قانون فوق مشتمل بر پنج ماده و سه تبصره در جلسه علنی روز دوشنبه مورخ چهارم اردیبهشت ماه یکهزار و سیصد و نود و شش مجلس شورای اسلامی تصویب شد و در تاریخ ۱۳/۲/۱۳۹۶ به تأیید شورای نگهبان رسید.

۱۱-۲ - برنامه استراتژیک کنوانسیون رامسر برای سال های ۲۰۱۶ تا ۲۰۲۴

این سند چهارمین برنامه استراتژیک کنوانسیون رامسر است، اولین برنامه آن در سال ۱۹۹۷ آماده شد. کار این کنوانسیون از سال ۱۹۷۷ بر پایه سه اصل تنظیم شده است: الف) بهره‌برداری خردمندانه از تمامی تالابها در راستای برنامه‌های ملی، سیاستها، قانون گذاریها، اقدامات مدیریتی و آموزش همگانی، ب) تعیین و مدیریت پایدار تالابهای مناسب برای قرار گرفتن در لیست تالابهای با اهمیت بین‌المللی، ج) همکاری بین‌المللی در زمینه تالابهای فرامرزی و گونه‌های جانوری مشترک.

ماموریت این کنوانسیون حفاظت و بهره‌برداری خردمندانه از تمامی تالابها در راستای فعالیتهای محلی، ملی و همکاریهای بین‌المللی به عنوان سهمی در جهت دستیابی به توسعه پایدار در سراسر جهان می‌باشد. برای دستیابی به این هدف لازم است کارکردهای حیاتی اکوسیستم و خدماتی که اکوسیستم برای مردم و طبیعت فراهم می‌کند به طور کامل شناخته، حفظ، ترمیم و بصورت معقول بهره‌برداری شود.

تعهد به بهره‌برداری خردمندانه از تالابها مهمترین تعهد مندرج در کنوانسیون رامسر می‌باشد. "بهره‌برداری خردمندانه از تالاب" به صورت "حفظ و نگهداری شرایط اکولوژیکی تالاب از طریق اجرای رویکرد زیست‌بومی در قالب توسعه پایدار" تعریف می‌شود. بهره‌برداری خردمندانه متضمن این نکته است که می‌توان از یک تالاب تا جایی استفاده کرد که کارکرد بوم‌شناختی، یعنی مجموعه عناصر زیستی، فیزیکی و شیمیایی زیست‌بوم تالاب و ارتباط آنها که باعث حفظ محصولات، کارکردها و ویژگی‌هایش می‌شود، صدمه نبیند.

اهداف برنامه استراتژیک چهارم برای کاهش جهت منفی روند تخریب در تالابها تدوین شده است. این برنامه چهار هدف بلند مدت برای کنوانسیون رامسر در بازه زمانی (۲۰۱۶ - ۲۰۲۴) تعریف می‌کند.

هدف ۱: مشخص کردن عوامل تخریب و از بین رفتن تالاب

اثرات متعدد انسانی بر تالابها در حال افزایش است. اثرگذاری بر عاملین تخریب و نابودی تالاب و ادغام نقش ارزش تالاب (ریالی و غیر ریالی) با برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری، نیاز به توسعه روشی است که منابع تالاب و

مزایای اکوسیستم را قابل ارزیابی کند، به طوری که عملکرد و مزایای متعدد زیست محیطی به طور گسترده‌ای توسط جوامع قابل درک شود. مزایای تالاب در استراتژی‌های سیاسی محلی/ملی و برنامه‌های مرتبط با بخش‌های کلیدی آب، انرژی، معدن، کشاورزی، توریسم، توسعه شهری، زیرساخت، صنعت، جنگلداری، آبی‌پروری، شیلات در سطح محلی و ملی برجسته می‌شود. مصرف آب به نیازهای اکوسیستم تالاب توجه کرده تا بتواند نقش‌ها و خدمات تالاب را در مقیاسی مناسب در سطح حوضه یا در طول منطقه ساحلی مهیا کند.

هدف ۲: حفاظت و مدیریت موثر شبکه رامسر سایت‌ها

رامسر سایت‌ها بزرگترین شبکه به رسمیت شناخته شده بین‌المللی برای مناطق مهم تالابی در جهان است. این شبکه محور اصلی شبکه‌ای بزرگتر از تالاب‌ها را تشکیل می‌دهد. شرکاء^۳ باید خود را به تلاش در جهت حفاظت و مدیریت موثر سایت‌های موجود رامسر و فعال کردن کامل و موثر ذینفعان شامل مردم بومی و جوامع محلی و همچنین گسترش حیطه کنوانسیون با تلاش مداوم برای اضافه کردن سایت‌های بیشتر و مناطق تالابی شناخته شده تحت کنوانسیون، متعهد بدانند. در این بخش از طریق برنامه‌ریزی موثر و مدیریت یکپارچه، شرایط اکولوژیکی سایت‌های رامسر حفظ و ترمیم می‌شود و سایت‌هایی که در معرض خطر تغییر شرایط اکولوژیکی هستند، تهدیداتشان مورد بررسی قرار می‌گیرد.

هدف ۳: بهره‌برداری خردمندانه از تمام تالاب‌ها

بهره‌برداری خردمندانه از تالاب‌ها مستلزم آن است که همه بخش‌ها تضمین کنند به تمامی تالاب‌ها علاوه بر آنهایی که در حال حاضر در شبکه رامسر سایت گنجانده شده‌اند، توجه نمایند. این کار ممکن است در سطح ملی، محلی، منطقه‌ای و سطوح فرامرزی انجام شود. شناساندن کارکردهای اصلی اکوسیستم، خدمات و مزایای آن به طیف وسیعی از ذینفعان به موفقیت این کار کمک خواهد کرد.

دانش سنتی، نوآوری‌ها و روش‌های مردم بومی و جوامع محلی در ارتباط با بهره‌برداری خردمندانه از تالاب‌ها و استفاده مرسوم آنها از منابع تالاب ثبت، مورد احترام و موضوع قوانین ملی و تعهدات بین‌المللی مرتبط شده و در اجرای کنوانسیون انعکاس داده می‌شود. توسعه پایدار بخش‌های کلیدی مانند آب، انرژی، معدن، کشاورزی، گردشگری، توسعه شهری، زیرساخت‌ها، صنعت، جنگلداری، آبی‌پروری و شیلات که بر تالاب اثر گذاشته و در حفاظت تنوع‌زیستی و معیشت انسان سهیم‌اند، مورد توجه قرار می‌گیرد.

---

³ Parties

هدف ۴: بالا بردن سطح اجرایی

برای بقای تالاب و موفقیت کنوانسیون ضروری است که شرکاء، سطح اجرایی برنامه استراتژیک را بالا ببرند. روش‌های مختلفی به تقویت اجرای اهداف استراتژیک سه‌گانه و در نهایت خود کنوانسیون کمک خواهد کرد. دبیرخانه رامسر نیز نقش حیاتی در بالا بردن سطح آگاهی و شناساندن کنوانسیون و همچنین بسیج منابع برای حمایت از بالا بردن سطح اجرایی دارد. راهنمای علمی و دستورالعمل فنی در سطوح جهانی و منطقه‌ای با موضوعات مرتبط توسعه داده شده و در اختیار سیاست‌گذاران و دست‌اندرکاران قرار می‌گیرد.

۲-۱۲- توافق‌نامه پاریس

در تاریخ ۱۲ دسامبر ۲۰۱۵ در پاریس، قراردادی تاریخی برای مقابله با تغییرات اقلیمی و باز شدن گره‌ها برای اقدامات علیه تغییر اقلیم و همچنین سرمایه‌گذاری در جهت اقتصادی کم‌کربن، مقاوم، انعطاف‌پذیر و پایدار توسط ۱۹۵ کشور مورد توافق قرار گرفت.

هدف اصلی این توافق جهانی جلوگیری از افزایش دمای کره زمین در این قرن به زیر ۲ درجه سانتی‌گراد و همچنین ایجاد تلاش برای محدود کردن دما به افزایش آن به زیر ۱/۵ درجه سانتی‌گراد نسبت به سطح آن قبل از صنعتی شدن است.

با توجه به اینکه تغییرات اقلیم برای جوامع انسانی یک تهدید جدی و بطور بالقوه غیر قابل بازگشت تشخیص داده شده، لذا کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای در حد خیلی زیادی به منظور رسیدن به اهداف نهایی کنوانسیون مورد نیاز است و بر ضرورت فوریت داشتن رسیدگی به موضوع تغییر اقلیم تأکید شده است. از اهداف این نشست در خصوص حفاظت از تالاب‌ها می‌توان اقدامات زیر را برشمرد:

- اعضاء باید نسبت به حفظ و افزایش چاهک‌ها و منابع ذخیره گازهای گلخانه‌ای از جمله جنگل‌ها اقدام نمایند.
- توجه به حصول اطمینان از یکپارچگی تمام اکوسیستم، از جمله اقیانوس‌ها و حفاظت از تنوع زیستی، که توسط برخی از فرهنگ‌ها به عنوان مادر زمین شناخته شده و اشاره به اهمیت مفهوم "عدالت اقلیمی" در هنگام اقدام برای پاسخ به تغییر اقلیم
- تصریح اهمیت آموزش، آگاه‌سازی، مشارکت، دسترسی عمومی به اطلاعات و همکاری در همه سطوح در رابطه با پاسخ به تغییر اقلیم

۴- چشم انداز و اهداف حفاظت از تالابها

بنابر رویکرد زیست‌بومی و وضعیت کنونی تالاب‌های کشور، چشم‌انداز ۲۰ ساله‌ای بمنظور حفاظت و مدیریت پایدار تالاب‌ها تدوین شده است. این چشم‌انداز در برگیرنده عناصر لازم برای دستیابی به تالاب‌های سالم می‌باشد. هم‌چنین چشم‌انداز حفاظت از تالاب‌ها همراستا با چشم‌انداز ۲۰ ساله توسعه بلند مدت ملی (سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴) می‌باشد.

چشم انداز ۲۰ ساله

آگاهی از ارزش‌های اقتصادی، اجتماعی و اکولوژیکی تالاب‌ها در سراسر ایران بالا رفته است. تالاب‌ها سهم مهمی در اقتصاد و زندگی مردم دارند و طبیعت (تنوع زیستی) در مسیر شکوفایی است. تصمیم‌گیران، توسعه پایدار را از طریق رویکردهای یکپارچه مدیریت آب و خاک و با لحاظ کردن اثرات تغییر اقلیم، پیگیری می‌کنند. آب کافی و سالم برای تمامی زیست‌بوم‌های تالابی تامین می‌شود. جوامع محلی و اشخاص حقیقی و حقوقی در تصمیم‌گیری‌هایی که بر تالاب‌هایشان تاثیر دارد، مشارکت دارند و این موضوع منجر به مدیریت اثربخش، حفاظت و استفاده خردمندانه از منابع تالاب می‌شود.

۴-۱- اهداف بلند مدت

برای تحقق چشم‌انداز، پنج هدف بلند مدت شناسایی شده است. این اهداف بهم وابسته‌اند و همگی آنها برای تحقق چشم‌انداز، حائز اهمیت می‌باشند.

اهداف بلند مدت

- ۱- جلوگیری از زوال و تخریب بیشتر تالاب‌های کشور از طریق رفع تهدیدها، اطمینان از تخصیص آب کافی و سالم و حمایت از احیای تالاب‌ها با هدف حفظ کارکردها و تنوع‌زیستی آنها.
- ۲- اطمینان از بهره‌برداری تفریحی و اقتصادی پایدار از تالاب‌های کشور از طریق ارزیابی اثرات زیست محیطی موثر و با تاکید بر توان اکولوژیکی و ظرفیت برد تالاب‌ها.
- ۳- اطمینان از ارتباط بین راهبردها و برنامه عمل ملی حفاظت از تالاب‌ها و هرگونه برنامه اجرایی که در ارتباط با آن تهیه می‌شود، با سایر سیاست‌های حفاظت اراضی، خاک، آب، هوا، حیات وحش و خط-مشی‌های توسعه اقتصادی به منظور تضمین حفاظت و بهره‌برداری خردمندان از تالاب‌های کشور.
- ۴- اطمینان از انجام دادن مسئولیت‌های ملی و بین‌المللی حفاظت از تالاب‌ها شامل تالاب‌های فرامرزی، منابع آبی مشترک و گونه‌های مهاجر.
- ۵- اطمینان از انطباق مدیریت تالاب با تغییر اقلیم.

۵- راهبردها و برنامه عمل

برای تحقق چشم‌انداز و اهداف کلی، هشت راهبرد اجرایی تهیه شده که هر کدام مکمل یکدیگرند و از این رو، به کارگیری و اجرای تمامی این راهبردها به منظور نیل به اهداف و درک چشم‌انداز، اساسی می‌باشد.

راهبردها

۱- استقرار مدیریت یکپارچه مشارکتی در سطوح محلی، استانی، حوزه آبخیز و ملی مبتنی بر رویکرد

زیست‌بومی

۲- ارتقاء آگاهی مردم و تصمیم‌گیران از ارزش‌های تالابی

۳- تضمین تأمین آب کافی و سالم برای پایداری تالاب‌ها

۴- بهره‌برداری پایدار از تالاب‌ها (درون پهنه آبی، مناطق اطراف و بالادست تالاب)

۵- تنظیم و تقویت قوانین و خط‌مشی‌های حمایتی برای حفاظت از تالاب‌ها

۶- اجرای مطالعات و تحقیقات در مورد ویژگی‌ها و فرآیندهای اقتصادی، اجتماعی و اکوسیستمی تالاب‌ها

۷- استقرار نظام پایش و ارزیابی مشارکتی به منظور حفاظت از تالاب‌ها مبتنی بر داده‌های به روز

۸- گسترش همکاری بین‌المللی و منطقه‌ای برای حفاظت از تالاب‌های داخلی، بین‌مرزی و تالاب‌های با

حوضه‌های آبریز رودخانه مشترک

بمنظور تحقق اهداف، پیشبرد اقدامات و نظارت بر حسن اجرای راهبردها و برنامه عمل ملی حفاظت از تالاب‌ها "ستاد ملی مدیریت و حفاظت از تالاب‌ها" شامل تمامی دستگاه‌های دولتی مرتبط و دیگر گروه‌های دست‌اندرکار تشکیل می‌شود. همچنین لازم است این ستاد برنامه سالانه‌ای (طرح مشخص با پروژه‌های معین) را در قالب برنامه‌های پنج‌ساله توسعه کشور همراه با بودجه کافی برای تحقق چشم‌انداز این سند تدوین و اجرایی نماید.

در ادامه، اقدامات لازم به منظور تحقق راهبردهای اجرایی در جدول (۴) ارائه شده‌اند.

جدول (۴) برنامه عمل ملی حفاظت از تالاب‌های کشور

همکاران	دستگاه مسئول	اقدامات	راهبرد اجرایی	ردیف
وزارت کشور (ملی، استانی و شهرستانی)، وزارت جهاد کشاورزی (ملی، استانی و شهرستانی)، وزارت نیرو (ملی، استانی و شهرستانی)، وزارت راه و ترابری (ملی، استانی و شهرستانی)، وزارت صنعت، معدن و تجارت، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، کمیسیون‌های مرتبط مجلس شورای اسلامی، سازمان‌های مردم نهاد محیط‌زیستی، نمایندگان جوامع محلی (شوراها)	سازمان حفاظت محیط زیست (ملی، استانی و محلی)	۱,۱. تشکیل ستاد ملی حفاظت از تالاب‌های کشور برای نظارت بر اجرای راهبردها و برنامه عمل ملی حفاظت از تالاب‌ها	استقرار مدیریت یکپارچه تالاب‌ها در سطوح محلی، استانی، حوضه آبریز و ملی	۱
وزارت کشور (استانداری ها)	سازمان حفاظت محیط زیست و سازمان برنامه و بودجه	۱,۲. تدوین و انتشار راهنمای نحوه تنظیم و ادغام سیاست‌های حفاظتی در برنامه‌های توسعه ملی و استانی	مبتنی بر رویکرد مدیریت زیست‌بومی	
وزارت کشور (استانداری ها)، وزارت جهاد کشاورزی (ملی، استانی و شهرستانی)، وزارت نیرو (ملی، استانی و شهرستانی)، بخش خصوصی	سازمان حفاظت محیط زیست (ملی، استانی و محلی)	۱,۳. تهیه و اجرای برنامه مدیریت ریسک تالاب‌ها، شامل انطباق با تغییر اقلیم، مدیریت ریسک خشکسالی و توسعه ظرفیت‌های لازم برای اجرای آن		

<p>وزارت کشور (استانداری ها)، وزارت جهاد کشاورزی (ملی، استانی و شهرستانی)، وزارت نیرو (ملی، استانی و شهرستانی)، وزارت راه و ترابری (ملی، استانی و شهرستانی)، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، کمیسیون مجلس شورای اسلامی، سازمان‌های مردم نهاد محیط‌زیستی، نمایندگان جوامع محلی (شوراها)، نمایندگان دستگاه‌های محلی و استانی، NGOها، بخش خصوصی</p>		<p>۱,۴. تهیه و اجرای مشارکتی برنامه‌های مدیریت جامع تالاب شامل تدوین برنامه پایش و زون بندی برای تالاب‌های با اهمیت ملی، بر اساس راهنمای تدوین برنامه‌های مدیریت تالاب‌ها با اولویت تالاب‌های رامسر سایت</p>		
<p>دستگاه‌های دولتی و غیردولتی ذیربط</p>	<p>وزارت کشور (استانداری ها) و سازمان حفاظت محیط زیست (ملی، استانی و محلی)</p>	<p>۱,۵. تشکیل کمیته ها/کارگروه های منطقه‌ای، استانی و محلی مدیریت و حفاظت تالاب‌ها پس از تصویب و در قالب برنامه مدیریت جامع هر یک از تالاب‌ها</p>		
<p>وزارت کشور (استانداری)، وزارت نیرو، وزارت جهاد کشاورزی (ملی، استانی و شهرستانی)، وزارت صنعت، معدن و تجارت</p>	<p>سازمان حفاظت محیط زیست (ملی، استانی و محلی)</p>	<p>۱,۶. شناسایی تالاب‌های در معرض خطر و بحرانی اولویت‌دار (بر اساس شاخصهای پایداری تالاب) و اجرای اقدامات احیائی با اولویت تالاب- های ثبت شده در کنوانسیون رامسر</p>		
<p>NGOها، بخش خصوصی</p>		<p>۱,۷. تهیه و اجرای برنامه عمل حفاظت از گونه‌های تالابی مندرج در فهرست قرمز اتحادیه حفاظت از طبیعت (آی یو سی ان) و گونه‌های بومی در خطر</p>		

وزارت جهاد کشاورزی، شیلات، پدافند غیرعامل، NGOها		۱,۸. تدوین و اجرای برنامه مقابله با ورود و حذف گونه‌های مهاجم		
وزارت کشور (استانداری ها)، وزارت نیرو، وزارت جهاد کشاورزی (ملی)، استانی و شهرستانی)، وزارت صنعت، معدن و تجارت، بخش خصوصی	سازمان حفاظت محیط زیست (ملی، استانی و محلی)	۱,۹. شناسایی منابع تولید ریزگردها در حریم و بستر تالابها و اجرای اقدامات احیایی با هدف کاهش و از بین بردن تولید آنها		
سازمان حفاظت محیط زیست، سازمان‌های مردم نهاد، بخش خصوصی	سازمان برنامه و بودجه	۲,۱. ترویج راهبردها و برنامه عمل ملی حفاظت از تالابها به منظور ادغام در برنامه‌های بخشی دستگاه‌های دولتی ذیربط و فعالیت‌های بخش خصوصی و سازمان‌های مردم نهاد		
وزارت کشور (استانداری)، NGOها	سازمان حفاظت محیط زیست	۲,۲. شناسایی و تحلیل گروه‌های مخاطب و ذینفع، تحلیل توانمندی‌های آنها و انجام نیازسنجی آموزشی		
استانداری‌ها، وزارت آموزش و پرورش، صدا و سیما، دانشگاه‌ها، NGOها		۲,۳. تدوین و اجرای برنامه ارتباطات، آموزش، ظرفیت‌سازی و آگاهی‌رسانی در زمینه مدیریت و حفاظت تالابها در سطوح ملی، استانی و محلی	ارتقاء اطلاعات و آگاهی مردم و تصمیم‌گیران از ارزش‌های تالاب	۲
دانشگاه‌ها، مراکز تحقیقاتی و پژوهشی، NGOها	سازمان حفاظت محیط زیست	۲,۴. راه‌اندازی پژوهشکده‌های تالابی در مراکز آموزشی و تحقیقاتی کشور با هدف مشمول کردن موضوعات حفاظت و بهره‌برداری خردمندانانه از تالابها در فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی		
دانشگاه‌ها، مراکز تحقیقاتی و پژوهشی، NGOها		۲,۵. پایش، ارزیابی و ارتقا اثربخشی فعالیت‌های آموزشی و مبادله اطلاعات در خصوص حفاظت و بهره‌برداری خردمندانانه از تالابها بر اساس شاخص‌های		

		اجراء و هدف		
		۲,۶. احداث و راهاندازی مراکز آموزش و بازدید کنندگان برای تالاب‌های کشور		
شهرداری‌ها، NGOها، بخش خصوصی				
		۳,۱. تدوین، تصویب و اجرای قانون برای تضمین اختصاص آب مناسب به تالاب‌ها شامل کیفیت، کمیت، زمانبندی و طول مدت تخصیص برای حفاظت از ارزش‌ها و کارکردهای طبیعی تالاب		
وزارت صنعت، معدن و تجارت (ملی)، استانی و محلی؛ وزارت کشور (استانداری)، وزارت جهاد کشاورزی	سازمان حفاظت محیط زیست و وزارت نیرو			
		۳,۲. تعیین نیاز آبی برای هر یک از تالاب‌های کشور		
وزارت نیرو، وزارت جهاد کشاورزی، دانشگاه‌ها	سازمان حفاظت محیط زیست			
		۳,۳. تامین حقاچه تالاب‌ها بر اساس نتایج مطالعات تعیین نیاز آبی در زمان نرمال و خشکسالی		
سازمان حفاظت محیط زیست، وزارت جهاد کشاورزی، وزارت کشور (استانداری)	وزارت نیرو			
		۳,۴. بازنگری الگوهای تخصیص و مدیریت منابع آب در سطح حوضه آبریز به منظور تامین پایدار حق آبه تالاب‌ها		
سازمان حفاظت محیط زیست، وزارت جهاد کشاورزی، وزارت کشور، وزارت صنعت، معدن و تجارت	وزارت نیرو و جهاد کشاورزی			
		۳,۵. تهیه و اجرای برنامه مدیریت بهره‌برداری خردمندانانه منابع آبی در بالادست و نواحی اطراف تالاب بر اساس حقاچه تخصیص یافته به هر یک از بخش‌ها بنحوی که سهم آب تالاب در شرایط مختلف تامین شود		
سازمان حفاظت محیط زیست، وزارت جهاد کشاورزی، وزارت کشور	وزارت نیرو و جهاد کشاورزی			

		۳,۶. اشاعه و حمایت از شیوه‌های مختلف متضمن استفاده پایدار از آب در بخش‌های کشاورزی، خانگی و صنعتی، از قبیل اقدامات افزایش کارایی آب، بویژه در آبیاری مزارع، جمع‌آوری آب باران، بازیافت پساب و غیره		
سازمان حفاظت محیط زیست، وزارت جهاد کشاورزی، وزارت کشور، وزارت صنعت، معدن و تجارت، دانشگاه‌ها، بخش خصوصی				
سازمان حفاظت محیط زیست، سازمان برنامه و بودجه، وزارت کشور، نمایندگان جوامع محلی (شوراها)، بخش خصوصی	وزارت کشور (استانداری-ها)	۴,۱. ادغام سیاست‌های حفاظتی و بهره‌برداری خردمندان از تالاب در برنامه‌ریزی‌های محلی و استانی		
وزارت نیرو، وزارت جهاد کشاورزی، استانداری‌ها، نمایندگان جوامع محلی (شوراها)، NGOها، بخش خصوصی		۴,۲. گردآوری، ترویج و حمایت از الگوهای موفق معیشت که نشان‌دهنده روش‌های مشارکت جوامع محلی در حفاظت و بهره‌مندی از مزایای تالاب به شکل توامان می‌باشند.	بهره‌برداری پایدار در راستای حفاظت از تالاب‌ها (درون پهنه آبی، مناطق اطراف و بالادست تالاب)	۴
وزارت کشور، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، NGOها، دانشگاه‌ها، بخش خصوصی	سازمان حفاظت محیط زیست	۴,۳. ارزیابی و اشاعه فرصت‌ها برای مقاصد تفریحی و گردشگری طبیعی در راستای حفاظت از تالاب با حداقل اثرات محیط زیستی		
وزارت کشور (استانداری)، NGOها، نمایندگان جوامع محلی (شوراها)، دانشگاه‌ها		۴,۴. شناسایی و ظرفیت‌سازی با تاکید بر جوامع محلی به منظور بهره‌برداری پایدار از منافع اقتصادی سازگار با محیط زیست در راستای حفاظت از تالاب‌ها بر اساس توان اکولوژیک و مقررات محیط زیستی		

<p>وزارت کشور، وزارت نیرو، وزارت جهاد کشاورزی، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، دانشگاهها</p>		<p>۴،۵. مدیریت و بهسازی مصرف منابع محیطی و پروژه‌های موجود در کاربری‌های مختلف حوضه مرتبط با تالابها و استفاده از روش‌های پیشگیری و کنترل آلاینده‌ها (کشاورزی، خانگی و صنعتی)</p>		
<p>وزارت نیرو، وزارت جهاد کشاورزی، وزارت صنعت، معدن و تجارت، NGOها، دانشگاهها، مراکز تحقیقاتی و پژوهشی</p>	<p>سازمان حفاظت محیط زیست</p>	<p>۴،۶. ارزیابی اثرات محیط زیستی استراتژیک و تجمعی طرح‌ها و پروژه‌های موثر بر تالابها در سطح حوضه آبریز و اجرای اقدامات اصلاحی با در نظر گرفتن پایداری، ظرفیت برد و زون بندی‌های تالابها</p>		
<p>وزارت نیرو، وزارت جهاد کشاورزی، وزارت صنعت، معدن و تجارت و سایر ارگان‌های ذی‌مدخل در هر منطقه به تناسب نیاز و به تشخیص دستگاه مسئول</p>	<p>سازمان حفاظت محیط زیست</p>	<p>۴،۷. سیاستگذاری و مدیریت استقرار کاربری‌های مجاز و سازگار با اکوسیستم هر تالاب</p>		
<p>وزارت نیرو، وزارت جهاد کشاورزی، کمیسیون کشاورزی، آب و منابع طبیعی، NGOها وزارت نیرو، وزارت جهاد کشاورزی، کمیسیون کشاورزی، آب و منابع طبیعی، استانداری‌ها، NGOها وزارت کشور، وزارت نیرو، وزارت جهاد کشاورزی، وزارت صنعت، معدن و تجارت، دانشگاهها، NGOها</p>	<p>سازمان حفاظت محیط زیست</p>	<p>۵،۱. تدوین و پیگیری تصویب قانون جامع حفاظت از تالاب‌های کشور ۵،۲. تدوین و پیگیری تصویب مقررات خاص مورد نیاز برای تالاب‌های بحرانی و در معرض خطر کشور ۵،۳. تدوین و پیگیری تصویب دستورالعمل بهره‌برداری پایدار در چرخه حفاظت از تالابها</p>	<p>تنظیم و تقویت قوانین، مقررات و خط مشی‌های حمایتی برای حفاظت از تالابها</p>	<p>۵</p>

<p>وزارت کشور، وزارت نیرو، وزارت جهاد کشاورزی، وزارت صنعت، معدن و تجارت، سازمان برنامه و بودجه ، دانشگاه‌ها، NGOها</p>		<p>۵,۴. تعیین فهرست فعالیت‌های با اثرات مهم بر تالاب جهت الحاق به فهرست پروژه‌های مشمول ارزیابی اثرات محیط زیستی الزام به ارزیابی محیط زیستی طرح‌ها و پروژه‌هایی که اثر مهم بر تالاب می‌گذارد</p>		
	<p>سازمان برنامه و بودجه</p>	<p>۵,۵. برنامه ریزی و تخصیص بودجه کافی سالانه برای اجرای راهبردها و برنامه عمل ملی حفاظت از تالاب‌ها و برنامه‌های مدیریت تالاب</p>		
<p>سازمان حفاظت محیط زیست</p>	<p>سازمان برنامه و بودجه</p>	<p>۵,۶. در اولویت قرار دادن اقدامات و پروژه‌های برنامه مدیریت جامع تالاب‌ها برای تخصیص بودجه به دستگاه‌ها</p>		
<p>وزارت جهاد کشاورزی، پدافند غیر عامل، دانشگاه‌ها، NGOها</p>	<p>سازمان حفاظت محیط زیست،</p>	<p>۵,۷. تدوین و اجرای دستورالعمل/قانون در ارتباط با مدیریت ریسک گونه‌های غیربومی و مهاجم در تالاب‌ها</p>		
<p>وزارت کشور، وزارت نیرو، استانداری‌ها، وزارت جهاد کشاورزی</p>	<p>سازمان حفاظت محیط زیست، وزارت نیرو (مسئول تعیین حریم‌ها)</p>	<p>۵,۸. تعیین و اجرای حریم‌های قانونی و اکولوژیکی تالاب‌ها و اخذ سند مالکیت به نام دولت جمهوری اسلامی ایران</p>		
<p>NGOها، دانشگاه‌ها، مراکز تحقیقاتی و پژوهشی</p>	<p>سازمان حفاظت محیط زیست</p>		<p>اجرای مطالعات و تحقیقات در مورد ویژگی‌ها و فرآیندهای اجتماعی-اقتصادی و زیست محیطی</p>	<p>۶</p>

<p>NGOها، دانشگاه‌ها، مراکز تحقیقاتی و پژوهشی</p>	<p>سازمان حفاظت محیط زیست</p>	<p>۶,۲. ایجاد پایگاه ملی داده‌های تالابی و برقرار کردن سیستم مبتنی بر اطلاعات جغرافیایی (GIS) برای نگهداری و استفاده از اطلاعات</p>	<p>تالاب‌ها</p>	
<p>وزارت کشور (استانداری)، دانشگاه‌ها، مراکز تحقیقاتی و پژوهشی، NGOها، بخش خصوصی</p>		<p>۶,۳. انجام مطالعه ارزش‌های اکولوژیک تالاب‌ها شامل کالاها، خدمات و ارزش‌های اقتصادی تالاب‌ها و هزینه خسارات وارده به آنها و استفاده از این نتایج در حساب‌های ملی و فرآیندهای تصمیم‌گیری دولتی</p> <p>۶,۴. بکارگیری ابزارهای مناسب به منظور لحاظ کردن مفاهیم اقتصادی در مدیریت تالاب‌ها شامل پرداخت برای خدمات اکوسیستمی (PES) و طرح کسب و کار مناطق حفاظت شده تالابی (BusinessPlan)</p>		
<p>استانداری‌ها، نمایندگان جوامع محلی (شوراها)، دانشگاه‌ها، NGOها</p>		<p>۶,۵. بررسی وضعیت اثر بخشی مدیریت تالاب‌های با اهمیت منطقه‌ای و محلی بویژه تالاب‌های ثبت شده در کنوانسیون رامسر با استفاده از تکنیک‌های ارزیابی سریع به منظور اصلاح و بازنگری شیوه‌های مدیریت تالاب‌ها</p>		
<p>وزارت نیرو، استانداری‌ها، دانشگاه‌ها، نمایندگان جوامع محلی (شوراها)، NGOها</p>	<p>سازمان حفاظت محیط زیست</p>	<p>۷,۱. توسعه مجموعه‌ای از شاخص‌های عملکرد و نتیجه مدار برای تنوع زیستی، ترتیبات نهادی و اجتماعی-اقتصادی و استفاده از این شاخص‌ها در تهیه گزارش‌های وضع موجود و پیشرفت سالانه برای ستاد ملی مدیریت و حفاظت از تالاب‌ها و افکار عمومی</p>	<p>استقرار سیستم ارزیابی و پایش مشارکتی برای حفاظت از تالاب مبتنی بر داده‌های بهنگام و نتیجه مدار</p>	<p>۷</p>

وزارت جهاد کشاورزی، دانشگاه‌ها، نمایندگان جوامع محلی (شوراها)، NGOها		۷،۲. تهیه و توزیع راهنمای برنامه پایش و ارزیابی مشارکتی تالاب‌ها و روش‌های اجراء		
		۷،۳. ترغیب جوامع محلی به مشارکت در پایش و گزارش دهی در خصوص اثربخشی مدیریت در تالاب‌های آنها		
		۷،۴. استقرار سیستم پایش و ارزیابی ملی تالاب‌ها که به پایگاه ملی داده‌های تالابی مرتبط باشد		
دانشگاه‌ها، مراکز تحقیقاتی و پژوهشی، NGOها				
وزارت کشور (استانداری)، وزارت امور خارجه، وزارت نیرو، سازمان‌های بین- المللی	سازمان حفاظت محیط زیست، وزارت نیرو (بخش مرتبط با تالاب‌های مرزی)	۸،۱. انعقاد توافقنامه‌های بین مرزی با کشورهای همسایه برای حفاظت از تالاب‌های مشترک	گسترش همکاری‌های بین‌المللی و منطقه‌ای برای حفاظت از تالاب‌های داخلی، بین‌مرزی و تالاب‌های با حوضه های آبریز رودخانه‌های مشترک	۸
وزارت کشور (استانداری)، وزارت امور خارجه، وزارت نیرو، سازمان‌های بین- المللی، جوامع محلی		۸،۲. تدوین و اجرای برنامه مدیریت مشترک با کشورهای همسایه برای حفاظت و مدیریت اکوسیستم‌های آبی و تالاب‌های بین مرزی		
وزارت امور خارجه، وزارت نیرو، استانداری‌ها، سازمان‌های بین‌المللی، جوامع محلی		۸،۳. شناسایی و اجرای پروژه‌های مشخص برای همکاری بین‌المللی با تمرکز بر تالاب‌های بین‌مرزی و گونه‌های مهاجر		

۶- ستاد ملی و استانی مدیریت و حفاظت تالاب‌های کشور

اجرای شدن سند راهبردها و برنامه عمل ملی حفاظت از تالابهای کشور نیازمند تشکیل ساختارهای فرابخشی برای سیاستگذاری، اجرا و پیگیری اقدامات اولویت‌دار می‌باشد. این ساختارها که در دو سطح ملی و استانی تشکیل می‌شود وظیفه نظارت عالی در سطح ملی و اجرا در سطح استان / استانها بر پیشبرد اهداف و اقدامات پیش‌بینی شده در این سند را به عهده دارد.

۱-۶ ساختار و وظایف ستاد ملی مدیریت و حفاظت تالابهای کشور

ستاد ملی مدیریت و حفاظت تالابهای کشور با مسئولیت معاون اول رئیس‌جمهور و عضویت وزرای کشور، نیرو و جهاد کشاورزی و روسای سازمانهای حفاظت محیط زیست (دبیر ستاد)، برنامه و بودجه، میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، جنگلها، مراتع و آبخیزداری کشور، استانداران استانهای واقع در حوضه آبریز تالابها (حسب مورد)، نماینده سمنها (یک نفر با معرفی شبکه سمن های تالابی کشور)، دو نفر عضو هیئت علمی دانشگاهی با معرفی دبیر ستاد ملی،

وظایف ستاد ملی مدیریت و حفاظت تالابهای کشور:

- مسئولیت پیشبرد اقدامات پیش‌بینی شده در سند راهبردها و برنامه عمل ملی حفاظت از تالابهای کشور؛
- نظارت عالی بر اجرای برنامه مدیریت هر یک از تالابهای کشور؛
- هماهنگی بین دستگاههای ذیربط در حوزه مدیریت تالابها؛
- پیگیری تامین اعتبارات مورد نیاز اقدامات؛
- حمایت و پشتیبانی بر ایفای مسئولیتهای کشور در خصوص کنوانسیون رامسر؛
- تصویب طرح مدیریت و برنامه عمل هر یک از تالابهای کشور؛

تبصره: ساختار ستاد استانی و ظایف و تکالیف آن بر اساس دستاوردها و نتایج طرح مدیریت زیست بومی هر تالاب (برنامه مدیریت جامع تالاب که به تصویب ستاد ملی میرسد) و بسته به شرایط محلی آن تعیین خواهد شد. همچنین دبیرخانه دائمی ستادهای استانی در حوضه های تالابی که در بیش از یک استان واقع هستند در استانی که پهنه تالاب در آن قرار دارد تشکیل خواهد شد و استانداران سایر استانهای حوضه آبریز عضو ثابت ستاد استانی مربوطه خواهند بود. (مثال: در حوضه آبریز تالاب گاوخونی استان اصفهان دبیرخانه دائمی و استان چهارمحال و بختیاری عضو ثابت خواهد بود)

۷- مشارکت دست‌اندرکاران

نیاز به رویکرد فرابخشی

تالاب‌ها، منابع طبیعی با ارزشی هستند که در زیست‌بوم‌های بزرگتری (معمولاً حوزه آبخیز رودخانه‌ها یا نواحی ساحلی) قرار دارند و به مدیریت پایدار این اکوسیستم‌ها وابسته‌اند. سلامت آنها به مدیریت یکپارچه و پایدار اجزاء طبیعی و انسانی زیست‌بوم بستگی دارد. از لحاظ تاریخی تمامی کارکردهای تالاب و بهره‌برداری‌ها از آن در هماهنگی با هم بوده. اما مدت زمانی است که بعضی از تصمیمات بخشی که اغلب اوقات بدون مشارکت مردم محلی اتخاذ می‌شود، یکپارچگی و تمامیت اکولوژیکی تالاب‌ها را برهم زده است که به کاهش کارکردهای اکولوژیکی و فوایدی که جوامع برخوردار می‌شوند، منجر شده است.

برای معکوس کردن فرآیندهای منفی کنونی، تصمیم‌گیری‌های بخشی می‌بایست بصورت فرا بخشی، یکپارچه و مشارکتی درآیند. این تغییر فقط به سود تنوع‌زیستی تالاب نمی‌باشد بلکه جوامع محلی و فعالیت‌های توسعه پایدار نیز از آن منتفع می‌شوند. شرط لازم برای این تغییر، تمایل به داشتن دیدگاهی جامع‌تر و کار کردن مشارکتی با هم جهت اتخاذ تصمیمات صحیح و بلند مدت برای جامعه به عنوان یک کل می‌باشد.

نحوه مشارکت و تعامل دست‌اندرکاران؟

سازمان حفاظت محیط زیست، دستگاه دولتی اصلی و مسئول هدایت اجرایی راهبردها و برنامه عمل حفاظت از تالاب‌ها می‌باشد. اگرچه وزارتخانه‌های نیرو، جهاد کشاورزی و معاونت برنامه و بودجه ریاست جمهوری نقش مهمی را در تامین آب و تخصیص بودجه ایفا می‌کنند. همچنین دستگاه‌های دولتی دیگری لازم است در اجرای اقدامات در سطوح ملی، منطقه ای همکاری کنند و هماهنگی داشته باشد.

علاوه بر دستگاه‌های دولتی، حضور جوامع محلی و سازمان‌های غیردولتی، جنبه عمده دیگر مشارکت می‌باشد. جوامع محلی که ارتباط مستقیم و روزانه با تالاب‌ها دارند از اهمیت زیادی برخوردارند. آنها دارای دانش سنتی هستند که می‌بایست مورد استفاده قرار گیرد و اغلب دارای پیوندهای فرهنگی و روحی با تالاب هستند. با این حال، فقر و منافع شخصی کوتاه مدت می‌تواند منجر به بهره‌برداری بیش از حد از منابع تالابی و صدمه زدن به آنها شود. بنابراین، ضروریست جوامع محلی از همان آغاز پروژه، مشارکت یابند. دستیابی به مشارکت مردم محلی مستلزم سرمایه گذاری قابل توجه زمان و تلاش است اما این سرمایه گذاری، به دستاوردهای بلند مدتی منجر خواهد شد. حضور نمایندگان مردم محلی در جلسات به معنی مشارکت نیست و توجه به این موضوع می‌بایست بصورتی درآید که آنها منافع حقیقی در ناحیه تالابی داشته باشند و در عمل قادر به مشارکت در فرآیندهای تصمیم‌گیری شوند. سازمان‌های غیردولتی می‌توانند در ارتقاء آگاهی عمومی و متقاعد کردن جوامع

محلّی برای شرکت در حفاظت و موارد بسیاری که بوجود آورده شده کمک کنند به حفاظت و بهره‌برداری پایدار تالابها منجر شود.

سازمان‌های دولتی، سازمان‌های غیردولتی، بخش خصوصی و جامعه مدنی، همگی نقش اساسی در اجرای راهبردها و برنامه عمل دارند و نیاز است تا کلیه آنها با شیوه‌های شراکتی مناسب با هم کار کنند تا هدف تحقق یابد.

رسیدن به رویکردی جامع و یکپارچه که در بخش‌های مختلف و در گروه‌های متفاوت در جامعه بکار آید، مستلزم سرمایه‌گذاری قابل توجه برای ظرفیت‌سازی در سطوح فردی، گروهی و سازمانی و سیستمی است.

۸- سازوکار مالی اجرای برنامه

یکی از اهداف اصلی سند مذکور همسوسازی اقدامات و پروژه‌های دستگاه‌های اجرایی مرتبط در راستای توسعه پایدار حوضه آبریز و حفاظت از تالاب است و در همین راستا تعریف سازوکار مالی پایدار می‌تواند اجرایی شدن اقدامات و تحقق اهداف برنامه را تضمین نماید. این سازوکار باید به گونه‌ای باشد که هر یک از ذینفعان با توجه به مسؤلیت پیش‌بینی شده برای آنها در سند و در هماهنگی با اقدامات سایر ذینفعان، منابع مالی به منظور اجرای اقدامات مرتبط با خود را در قالب بودجه‌های سنواتی، تعریف پروژه‌های جدید (طرح‌های تملک‌دارایی) و یا با اولویت دادن مناطق مجاور تالاب در قالب پروژه‌های جاری تامین نمایند. برنامه مذکور پس از تصویب و ابلاغ به دستگاه‌های اجرایی، به عنوان سندی در نظر گرفته خواهد شد که مبنای تصمیم‌گیری و اقدام در خصوص پروژه‌های توسعه‌ای در سطح حوضه آبریز و اقدامات مرتبط با تالاب در بخش‌های مختلف خواهد بود و دستگاه متولی برنامه و بودجه نیز بایستی بعنوان سند بالادستی در تنظیم و تخصیص منابع به آن توجه داشته باشد.

بنابراین دستگاه‌های اجرایی باید اقدامات مرتبط با دستگاه خود را در برنامه‌ریزی برای هزینه‌کرد بودجه‌های جاری سالانه در نظر بگیرند و بخشی از بودجه سالانه خود را برای اجرایی کردن اقدامات اولویت‌دار مرتبط با تالابها پیش‌بینی کنند و گزارش اقدامات انجام شده و پیشرفت آنها را به ستاد ملی حفاظت و مدیریت تالابها ارایه نمایند.

ممکن است در شرایط بحرانی و بر اساس برنامه‌های مدیریت بحران بودجه متمرکز خاصی برای مدیریت و احیاء تالاب پیش‌بینی شود که برای اجرایی کردن آنها نیز این بودجه بر اساس برنامه مصوب در اختیار دستگاه‌ها قرار خواهد گرفت.

سازمان برنامه و بودجه مکلف است ردیف اعتباری ویژه‌ای برای اجرایی نمودن برنامه مدیریت جامع هر یک از تالابها که به تصویب ستاد استانی و ملی تالابها رسیده است اختصاص دهد.